

TRANSCRIPCIÓN DE LAS CONSUETUDINES EPISCOPATUS GERUNDENSIS

Matilde CONDE SALAZAR

Consejo Superior de Investigaciones Científicas

M. José LÓPEZ DE AYALA

Universidad Nacional de Educación a Distancia

INTRODUCCIÓN

1. Descripción

Ofrecemos la transcripción completa de las *Consuetudines Episcopatus Gerundensis* que Tomás Mieres recopila y redacta en 1439 a partir, según manifiesta el propio autor en la introducción, de los libros de los Peritos de Gerona que, una vez compilados en 1430, ordena y redacta con la ayuda de importantes varones de la diócesis, a fin de que resultasen asequibles para su consulta.

El Dr. Sánchez Mariana, director de la Sección de manuscritos de la Biblioteca Nacional de Madrid, nos informa que el manuscrito estudiado es una transcripción de estas consuetas realizada por un autor anónimo en el siglo XVIII, en papel de la segunda mitad de este mismo siglo.

El original consta de un total de 133 páginas de las que 107 están numeradas, y son las que recogen el texto latino en 71 epígrafes de legislación referente a los derechos personales, usos y costumbres de las distintas clases de labradores pertenecientes a las iglesias parroquiales de la Diócesis de Gerona. Las 26 páginas restantes, sin numerar, contienen el índice de las consuetas (4 páginas) y un glosario en castellano, dividido en 30 apartados, en que se da la explicación de una serie de términos antiguos referentes tanto a las personas de los labradores, como a los derechos y obligaciones de cada uno de ellos, al tiempo que se facilita abundante información bibliográfica.

Contiene también unas notas marginales a la parte latina, o consuetas

propiamente dichas, que sirven de aclaración para algunos conceptos a base, sobre todo, de remisión a diferentes fuentes. Son de la misma época e incluso de igual letra que el resto del texto.

El manuscrito pertenece al archivo particular de la Dra. Butiñá, por cuyo encargo hemos realizado este trabajo y a la que agradecemos su deferencia, así como la colaboración y ayuda prestada en todo momento. También agradecemos a Pere Martí los medios que nos ha brindado para su publicación.

2. *Antecedentes*

Un estudio bastante completo de la historia de esta legislación puede encontrarse en la obra de Jaime Cots y Gorchs, *Consuetudines Diocesis Gerundensis. Estudio y transcripción según los mm.ss. más antiguos del siglo XV*, Barcelona, Librería Casulleras 1929, con la que el autor obtuvo su doctorado en 1928 y que incluye:

a) Una introducción en que estudia las características del Derecho catalán medieval en general y, dentro de este marco territorial, el derecho consuetudinario de Gerona, sus antecedentes históricos, redacciones, extensión territorial, contenido y fuentes.

b) Estudio y transcripción de la redacción primitiva a partir de tres manuscritos del s. xv (4670 A. del fondo latino de la Bibliothèque Nationale de Paris; 6266 mod. de la Biblioteca Nacional de Madrid y sig. a-IV-22 de la Biblioteca del Escorial).

c) Estudio y transcripción de la recopilación sistemática de Mieres según el ms. de la Biblioteca del Escorial (sig. e-11-13).

c) El trabajo se completa con una bibliografía en que se nombran los principales estudiosos de la materia hasta ese momento, como Corbella, Himojosa o Valls Taberner.

La bibliografía de Cots se puede completar y actualizar con la que, aplicada a cada autor en particular, recoge Mariàngela Vilallonga en *La literatura llatina a Catalunya al segle XV. Repertori bio-bibliogràfic*, Barcelona, Curial Edicions Catalanes 1993.

3. *Aportaciones de nuestro trabajo*

El ms. del que ahora presentamos la transcripción, fechado como decimos a mediados del siglo xviii, viene a demostrar la enorme repercusión

y vigencia que siguió teniendo, en el territorio del obispado de Gerona, esta legislación consuetudinaria creada en época feudal.

Pero además completa, creemos, los trabajos realizados anteriormente puesto que aporta un importante número de anotaciones con continua remisión a fuentes relacionadas con el asunto de que trata la rúbrica o el capítulo de la misma correspondiente que pueden ser de gran utilidad para los historiadores del derecho catalán, así como un glosario de términos en que de nuevo encontramos remisión a fuentes documentales entre las que, en este caso, se incluyen autores latinos antiguos.

4. *Características de nuestra transcripción*

Para la realización del trabajo se han tenido en cuenta las siguientes normas:

1. Respeto de toda la puntuación del manuscrito.
2. Mantenimiento de mayúsculas y minúsculas, aunque su uso resulte a veces arbitrario.
3. Permanencia de todos los signos diacríticos originales, excepto algunos acentos.
4. Conservación de todas las abreviaturas, desarrollando sólo aquellas que son evidentes *per se*.
5. En notas a pie de página se ha reunido información de tres tipos:
 - a) En el manuscrito, la remisión a las notas marginales desde el texto se hace unas veces mediante letras, otras a base de números y, en otras ocasiones, existe la nota, pero falta la referencia en el texto. Este problema lo hemos resuelto unificando las diferentes casuísticas y estableciendo el sistema de notas a pie de página.
 - b) También en notas a pie de página, y dentro de la numeración sucesiva de las mismas, hemos incluido, en este caso en cursiva, algunas advertencias que considerábamos que debían figurar en un lugar determinado, como la falta de alguna rúbrica o de algún capítulo dentro de las rúbricas.
 - c) Por último se advierte en estas notas de la corrección de los errores registrados en el manuscrito.
6. A través de toda la transcripción del texto latino aparece un número consecutivo, entre paréntesis y en cursiva, que se corresponde con

la página original del manuscrito. Se mantiene dicha numeración a fin de que siga teniendo vigencia el índice con entrada alfabética que cierra las consuetas.

7. En la segunda parte el autor subraya el texto de referencias a fuentes o citas latinas. En nuestro trabajo nos ha parecido mejor, a fin de mantener una cierta unidad, eliminar los subrayados y escribir, sin embargo, en cursiva el texto que en el manuscrito queda sin subrayar y que es precisamente el que está en castellano.

(1) Consuetudines Episcopatus Gerundensis¹ quae² hactenus³ observari consueverunt veluti leges Patriae, et municipales.⁴

Per Thomam Mieras in Decretis Licentiarum qui in dicta civitate originem duxit recopilatae et in ordinem redactae anno Domini 1439.

In Nomine Domini Iesu-christi, et eius Genitricis Gloriosae Mariae semper virginis Amen.

Cum essent quam plures diversaeque consuetudines, et usantiae in libris Peritorum Gerundae scriptae, practicando ab antiquis introductae, et inordinate positae de quibus Ego Thomas Mieras subnominatus, ut quandam sub congruis titulis fecerem compilationem in anno a Nativitate Domini 1430. quae tamen plena non est, et propter earundem usantiarum diversitates, et contrarietates, ac aliter confusiones inducere vide(2)buntur, et super eisdem vacillatum extitit sepius in Iudiciis curiarum ipsius Civitatis et Diocesis Gerundensis, ac inter Dominos Iurisperitos, et alios in collationibus exercitiis controvertia; Propterea Honorabilibus, ac providis viris, Magisterisque meis Dominis Petro de Dons Dominis Antonio Agullana, et Bernardo de Pulchro loco Legibus Doctoribus, Andreae Cornell, Antonio de Messor, Gabrieli de Laviá, Bernardo Guell in legibus egregii, Bernardo Truginer, Bernardo Texidor, et Michaeli Thomae Mieras in Decretis Licentiatis Patronis Causarum, et in eadem civitate practicantibus visum fuit ipsas consuetudines, et usantias in unam compilationem, et concordantiam redigere, taliter ut Iudicantes, et advocantes in causis, à modo super eis, et earum observantiis non oporteat amplius haesitare. Ideo anno a Nativitate Domini 1439. praedictae usantiae, et consuetudines antiquae

1. Gerunda Civitas praeclarissima a Gerionibus condita fuit ut tradit Puiades in suo chalon. L. 1. c. nota quod Ptholome mella, et aliis in maximum habita propter Gerundense Concilium nationale in ea habitum quique inter Generalia ponitur, et ab omnibus propter Narcisum eius Antistitem culta. De civitate Gerundae, vide Gonzalez ad capitulum ex litteris 8. de eo qui cognovit etc.

2. In aliquibus codicibus haec non habentur ita tamen reperi apud codicem Petri, Pauli Perpi. V.J.D. Cartilio Empuriensis.

3. An consuetudines quae notoriae solent observari sint probandae? Dic. quod non plene Decius conc. 302. n. 10. vol. 3. Ad hoc autem ut quid dicatur notorium Sententia requiritur ut per Apos in L; Bar. in L. fin n. 30. verbo notorium f. si certum pet. et de triplici notorio vide. sum. Angeli. verbo notorium. Et an hae consuetudines sint probandae vide Ioan. socarrats in proemio consuetudinis Petri Alberti p. 2. n. 2. et 10. dec. cons. 215. p. 2. n. 7. Casaveus in consuetudine Burgunense in conclusione, et approbatione consuetudinum in verbo Prouce uisumodi n. 1. et 2. et ibi an sint Alexandae, et ad illarum probationem admittantur etiam testes singulares fran. curt. in tractatu feudali p. 1. n. 14. Capici dec. 26. n. 22. et dec. 176. mich. Dom.

4. Et servantur pro tota civitate, et Diocesi prolege et senatus solet iudicare secundum eas quoties se offert occasio Font. dec. 578. n.23.

resecatis quibusdam contrariis, et superfluis ad concordiam deductis, (3) et aliis abrogatis per contrariam consuetudinem obiectis fuerunt in hanc compilationem per congruos titulos per me dictum Thomam Mieres | salva correctione praedictorum Dominorum meorum reductae, et compositae sub forma sequenti.

Rubrica 1.

DE IURIBUS PERSONALIBUS A RUSTICIS, ET IUVENIBUS HOMINIBUS GERUNDAE, ECCLESIIIS PAROCHIALIBUS DE USANTIA, ET CONSUETUDINE PERTINENTIBUS.⁵

Cap. 1. Anno ab Incarnatione Domini 1438. vigeabant mortalitate magnae, et plures Mansi⁶ Gerundensis Diocesis remanserunt de-habitati in quibus aliqui Pupilli, et extranei successerunt, et orta questione super Ecclesiasticis Iuribus fuit postmodum ita Iudicatum, quod Pupillis existentibus extra Parochiam, et aliis etiam ad quos dicti Mansi pertinent ipsi (4) non tenerentur ad dicta Iura Parochialia ipsis tamen Pupillis existentibus, et residentibus intra Parochia, maioribus septem annorum quo solverent dicta Iura Parochialia (alibi Personalia) et idem in quocumque alio maiore habente mansum licet de-habitatum, ex eo quod ipse ad quem pertinet quoad utile dominium resideret infra Parochiam.

Cap. 2. Si quis Iuvenis homo emerit mansum, et si non habitet in ipso, si infra Parochiam suam faciet habitationem debet solvere quae ante acquisitionem ipsius mansi faciebat Clericis, ut Iuvenis homo, et ita fuit ex consuetudine Iudicatum.

Cap. 3.⁷ Si quis tenet duos vel tres mansos unum solum habitet caeteris existentibus de habitatis debet solvere dicta Iura Personalia tan-

5. An consuetudo liget clericos vide Bart. in L. 2. coll. penult. q. 34. n. cod. quae sit longa consuetudo, et de materia consuet. libri feudorum vide curssun. de focadis p. 1. q. 2. cum seqq.

6. Mansum secundum Bar. in l. si ita f. de aur. leg. dicitur quantum quis cum uno pari Bovum laborare potest, ut in cap. 1. extra decendentibus et habetur in hoc termino in cap. 1 § si quis de manso si de feudo fuerit contro. in usibus feudorum mich. Dominus Gonzales Tellez ad capitulum 1 de consuetudinis exactionibus etc. in principio com dic. cap. 3. eodem n. 2.

7. De hac materia vide Romag. ad sin. Gerundensem fol. 242. n. 102. 103. 104 et 105.

tum pro uno manso, scilicet pro illo pro quo maiora Iura solebant prestari, et ita fuit sepé (5) de consuetudine Iudicatum.

Cap. 4. Si aliqui Iuvenes Homines qui non possident mansatum, vel mediam mansatam sunt Parochiani alicuius Ecclesiae in qua recipiunt ecclesiastica sacramenta contradicunt facere servitia ecclesiasticae vel solve-
re Bladum, quod vulgariter nuncupatur bladum Ordeii allegando ipsa Iura quam prestitisset Ecclesiae; Dic quod videndum est cuiusmodi, seu quas possessiones ipsi Iuvenes Homines sint aequales, vel possint coequari in possessionibus Rusticis, a mansatis ipsius Parochiae mediis mansis, Bordis, et sic de aliis, quibus sic visis, et in veritate discussis cogentur per censuram ecclesiasticam (non obstante temporis lapsu) facere Ecclesiae Parochiali in qua recipiunt ecclesiastica sacramenta, et clericis servitia, tam Personalia, quam Realia, quae faciunt ipsi de Parochia, quibus ipsi Iuvenes Homines (6) reperti fuerint in possessionibus (ut praedictum praemissum est) adequari, et ita fuit in praedicta Diocesi sepé de consuetudine Iudicatum.

Cap. 5. Item est consuetudo quod omnes terrae, et possessiones mansorum pro quibus fit, et prestatur Bladum Ordeii, vel aliud servitium reale tenentur obliganturque in prestatione ipsius servitii, et per consequens tentores et possessores, et tenetores terrarum, et possessionum dictorum. Mansorum tenent, et debent contribuere, ac mittere partem in dictis Bladio Ordei, vel alio servitio reali secundum magis, et minus tradendo id quod contigerit eos solve-
re tenetoribus.

Cap. 6. Item si mansa devenerit ad benevisum Domini Mansi pro terris quas tenent debet quilibet eorum solve-
re bladum Olei, et luminaria consueta census, et fabrica (7) de districtu, et omnia alia Iura.

Cap. 7. Item servatur quod si vir, et uxor licet habeant duo Hospitia, tamen ad Invicem commorantur in eadem Domo, et Parochia, et clericus Parochialis petit duo servitia personalia unum ex uno qui est verus Dominus hospitii in quo habitant, aliud ex uxore, quae est haeres, et Proprietaria alterius hospitii in eadem Parochia in quo Nullus (suple eorum H.P.) habitat quod ipsi clerico Parochiali non debentur duo servitia, sed unum solum.

Cap. 8. Notandum est circa servitia quae Parochiales Ecclesiae recipiunt in mansis in Episcopatu Gerundense videlicet illae commestiones

quae dantur⁸ clericus, vel id quod comestionibus eis datur, datur ratione Personarum, et non possessionum, et oblationes, et defunctiones,⁹ (8) et ita consuevit iudicari per G. de Cabanellis: licet quedam Iura videantur innuere quod oblationes possint peti ratione possessionum unde secundum praedictam consuetudinem secundum quam iudicavi in dicto Episcopatu si mansi pereunt seu moriantur: Ita quod non sint ibi Personae ecclesiasticae praedicta perdit, habebit tamen alia quae dantur ratione possessionum scilicet Bladum Olei, et denarios cerei Paschalis, et lumen in vigiliis¹⁰ et forte bladum Monachiae quod datur monacho, seu Clavigero, ut patet videri in pluribus Ecclesiis ubi est Monachus, seu Claviger satis enim circa istas potest attendi consuetudo et iudicari secundum eam non tamen de Blado Monachiae, et ita iudicandum est de aliis. Et secundum hoc videtur posse dici quod servitia quae dantur, et fiunt propriis Personis clericorum, et non ipsi ecclesiae, ut commestiones (9) de oblationes, et defunctiones pereunt quo quomodo Personae non sint in Mansis ipsa vero quae fiunt specialiter Ecclesiae ut Bladum, Oleum, et luminaria, et huiusmodi quae clerici suis usibus non aplicant sed, Ecclesiae, non pereunt cum Personis Mansorum imo semper durant cum suis Mansis, et honoribus, et sicut Ecclesiae quibus ipsa aplicantur non pereunt sed semper durant, et sic Personae respondent Personis, et res rebus, quod est dicere quod tantum dum Personae sint in Mansis Nihilominus respondeant, et faciant illa servitia quae faciunt Ipsi Ecclesiae, et clerici suis usibus non aplicant sed Ecclesiam illuminant, et honorant.

Rubrica 2.

DE HOMINIBUS¹¹ PROPRIIS ALIAS DE STATU HOMINUM, ET MULIERUM RUSTICORUM ET IUVENUM¹² HOMINUM DIOCESIS GERUNDENSIS.

Cap. 1. Filius Hominis alicuius qui (10) sit homo proprius, et solidus quamvis eius Mater sit libera ex quo natus est ex matrimonio sequitur

8. De quibus Cortiad. dec. 192. pag. 65. Romag. ad synod. lib. 3. tit. 12. cap. 2. n. 102. 103. 104 et 105. pag. 247.

9. *Corregimos la lectura* defunctiones *del manuscrito.*

10. Clerici tenentur ad sumptum lampadis ardentis ante sacram Eucharistiam cod. sanc. § fin. de celebr. missis. C.1. de custodibus Ecclesiarum nisi consuetudo esset in contrarium ut per Rip. in cap. 20. lib.7. f. de leg. et quae sit longa consuetudo mich. Dom. videndus Romag. ad syn. lib. 3. tit. 17. cap. 21. pag. 292.

11. *Corregimos la lectura* Homnibus *del manuscrito.*

12. Iuvenis Homo est qui non tenet nisi Personam pro Domino ut in C.1. de empt., et vendit.

conditionem Patris. Ita quod est illius Domini cuius est Pater, si vero sit spurius sequitur conditionem Matris, idem in naturalibus, et ita de consuetudine iudicatum.

Cap. 2. Si Homo alicuius Domini se fuerit sine licentia Domini tonsurari, et moriatur intestatus, vel exorcus, Dominus debet habere intestiam, vel exorquiam, quia licet Dominus per tonsuram amisserit Ius in Personam non tamen amissit Ius quod habebat in bonis, quae remanserunt obligata Domino pro Iuribus suis, quidam tamen dicunt quod poterit revocari nisi fuerit in sacris.

Cap. 3. Faemina propria alicuius tenetur facere evenire maritum suum cum Prole sua nascitura ratione mansi (11) quem tenet vel habet se redimere Domino et e converso Homo meus tenetur facere evenire uxorem suam de Domino suo, alias possunt prohiberi ne marentur in Manso insito Domino allodialio donech prestiterit homagium Domino quia vir, et uxor debent esse eiusdem Domini.

Cap. 4. Item uxor Hominis mei si per 30. annos steterit in Manso cum eo, et ab eis receperim servitia solita censetur femina mea, et in bonis suis competunt mihi Domino Iura Intestia, et exorquiae si moriatur intestata, vel exorquia et e contrario de Homine marito feminae meae ratione mansatae.

Cap. 5. Si aliquis extraneus habitaverit in castro alicuius per 30. annos non ex hoc efficitur de Dominio Domini Castri, nec talis Dominus inde poterit habere iura Intestiae, et exorquiae, unde usaticus de Intestatis et Usaticus de exorquiis loquuntur de Homi(12)nibus subiectis ratione solidantiae qui sunt tanquam liberti adscriptiae conditionis, non autem de subiectis ratione Iurisdictionis, quia illi sunt liberti secundum doctri-

Homo proprius quis sit, et dicatur Vilapla. ad Peg. 9. praelud. 2. n.36. et 37. Romag. ad syn. lib. 3. tit. 5. cap. ... pag. 95.

Et quis dicatur Homo meus vilapl. ad Peg. vers. 1. n. 48. pag. (10) 480. Oliba de actionibus tom. 1. p. 1. lib. 3. §. praeiudiciales à n. 4. pag. 508. de iure Castellae Garcia de expensis cap. 9. n. 53. Rusticus, Borderius, et Iuvenis Homo qui sint, Mieres in Cur. Bar. Iacobi 2. Collat. 4. cap. 22. n. 4. pag. 236. tom. 1. Mansus Personata, et Borda idem sunt. Mieres tom. 1. in Curia Petri 2. Collat. 4. cap. 24. pag. 109. contra socarrats ad cap. habito. n. 40. pag. 348.

De antiquis vocabulis tiraquel de retract. lignagur § 1. glos. 8. pag. 80. cap. 2. de Iudeis, et sarracenis cap. 1. de servis non ordinandis cap. Iudicatum 3. de immunit Ecclesiar, ubi de adscriptitiis.

nam sapientum, et generalem usum huius terrae, et hoc denotat verbum *senyors* in usatico positum.

Cap. 6.¹³ Item servatur in Diocesi Gerundense quod si Mulier femina propria alicuius Domini habuerit Filios, a quodam non viro suo non extraneo filios illegitimos Dominus petat exorquiam ab ea pro eo quod obiit sine legitima Prole: Quod Dominus non habere debet, et ita fuit iudicatum, et potest esse ratio quia Filii licet spurii sunt eiusdem Domini.

Cap. 7. Non cogit Dominus Hominem suum ab eo feudum tenentem dare redemptioni, nisi homo ille feudum vel mansatam acquireret alterius vel in aliquo praedictorum per (13) uxorationem intraverit propter quod de Dominio Domini illius feudi, vel mansatae debeat pervenire, hoc enim casu dando primo Domino pro redemptione tertiam partem bonorum suorum mobilium ab eodem Domino erit liberatus, nec se redimere cogi poterit nisi fuerit masculus qui uxorem ducat, vel corrupta Mulier quae virum ducat: His enim casibus Domino requirente, aut debet uxor se redimere, aut Maritum suum facere venire¹⁴ et si maluerit se redimere tertiam partem bonorum mobilium Domino suo dabunt, non tamen immobilium licet quidam asserant quod non credo ex quo enim tantum Dominus compellit suus Hominem causative. Compellit Dominus suum Hominem ad redemptionem sufficit quod per hoc tantum Iuris assequatur, quantum per eius mortem haberet si intestatus decederet, vel exorcus tertiam partem bonorum (14) mobilium secundum generalem consuetudinem; si vero fuerit femina virgo Puella incorrupta quae matrimonium velit contrahere, tunc dando Domino, vel illo recipere nolente in altero die Benedictionis nuptialis coram testibus deponendo duos solidos, et octo denarios absolvuntur, et erit libera a Dominio sui Domini ex consuetudine huius Diocesis. Et hoc est verum indubitabiliter quando ipsa Puella non est sit unica, nec haeres mansi, sed extrabasse mansi, quia si fuerit haeres, vel unica, et rebassa Mansi, tunc nullo modo cogitur Dominus eam redemptioni dare, imo si fuerit redemptioni data per Dominum Ecclesiasticum Mansi talis redemptio est nulla, et invalida ipso iure quia non potuit a gleba separari, et poterit per Dominum Ecclesiasticum mansi repeti tali invalida redemptione non obstante, si vero fuerit Puella unica filia Iuve-

13. Vide cap. 5 infra de exorquiis.

14. In codicibus Michaelis Domenach, et Petri Pauli Perpiñá habetur hic additamentum hoc: Item et vir uxorem vel se redimere, et consonant litterae Inferiorum loquentes de utroque H.P.

nis hominis, tunc Dominus cogitur illam dare redemptioni si (15) matrimonium contrahere velit, sed tenebitur pro redemptione Domino dare tertiam partem bonorum mobilium sicut pro exorquia, quia Dominus eam amittit in totum, et nullum ius sibi a modo remanebit perinde, ac si ipsa unica Iuvenis virgo decederet, et hoc est, verum si quando contrahit erat unica et non habebat Parentes, vel habebat tales quod non erat spes procrehanda Prolis, alias absolveretur pro duobus solidis, et octo denariis, et ita sunt servatae, et concordatae usantiae quae de his videbantur contrariari, et confusionem maximam inducere.

Si vero Iuvenis homo masculus qui non sit unicus nec habeat Parentes quorum sit spes Prolis procrehanda, velit uxorem ducere, vel se stabiliri, tunc si vellit se redimere (nisi aliter cum Domino convenerit) tenetur Domino pro redemptione dare tertiam partem bonorum omnium quaecumque sint, et quocumque, quia ex quo Dominus non petit ipsum Iuvenem hominem cogi (16) facere ut se redimat, sed ipse homo Dominum cogit, habet Dominus tertiam partem omnium bonorum etiam immobilium pro redemptione, secus si Dominus cogit illum, quia tunc de mobilibus tantum habet tertiam partem ut est dictum, si autem Iuvenis homo, nihil modicum habet in bonis, tunc Dominus debet habere pro redemptione secundum convenientiam eorundem inspecta qualitate ipsius Iuvenis hominis, et legitima seu parte pertinente in bonis ipsius Mansi presenti vel futura ex testamento vel ab Intestato. et idem servatur in omnibus in Iuvene corrupta, vel non corrupta femina, ni vellet matrimonium contrahere, quia Dominus nihil debet habere pro redemptione Incorruptae, nisi duos solidos, et octo denarios monetae ternalis, quae debet dari, vel offerri antequam matrimonium fiat per verba de presenti, vel coniugalis copula sequatur, alias habet se redimere, ac si corrupta (17) ab amasio extitisset, et ultra duos solidos, et octo denarios Dominus ratione firmæ vel consensus prestandi ipsi redemptioni non debet a Virgine Muliere aliquid extorquere, quod verum est nisi sit unica ut supra dictum est.

Cap. 8. Si Homo aliquis recedat a terra sua, et postea ad eam redierit Dominus potest eum retinere, et eius bona emparare quo usque ille se redemerit, vel fecerit Domino Instrumentum recognitionis per quem promittat certum censum dare ipsi Domino quolibet anno, et fuit de consuetudine ita sepe iudicatum, et obtentum, nisi ipse homo spetiali privilegio de hoc poterit se tueri.

Cap. 9. Mulier post mortem viri sui si conventio fuerit in dotalibus Instrumentis potest nubere secundo viro in mansata viri mortui, si tamen

Instrumenta fuerint (18) per Dominum firmata, sed non obstante dicta firma Domini Dominus potest petere quod Maritus recognoscat Dominum Mansi in suum Dominium; alias Mulier potest compelli quod se redimat, et, a manso expellatur ne Dominus defraudetur in Iuribusque debentur propter conditionem partus, Mulier autem dotem suam recuperabit.

Rubrica 3.

DE IUDITIIS¹⁵ FIRMIS, ET DE EMPARIS

Consuetudo est quod si quaerimonia datur contra aliquem, et non firmat Ius¹⁶ querelanti Infra decem dies (qui de more dantur post quaerimonia factam) ex tunc fit executio, et admititur Iuris firma absque fideiussore, nisi Debitor iuraverit se non invenire fideiussorem, quo casu si Debitor possidet bona immobilia absolvitur ab empara, et restituentur pignora capta, si vero non possidet immobilia remanet empara, et pignora penes curiam (19) donec causa fuerit per sententiam determinata. De hac materia Cort. dec. 12. à n.º 4. et in add. ad nº 11. et an per hanc prorrogetur Iuris dictio Cort. dec. 169. nº 17. in fin. et nº 40. scilicet per firmam Iuris emparae factae.

Rubrica 4.

DE¹⁷ EMPARA¹⁸

Cap. 1. Item servatur de consuetudine quod si pro Empara fuerit de Iure firmatum cum fideiussoribus Iudex¹⁹ assignat ad proponendum

15. Iudex requisitus sententiam exequi, an possit cognoscere de nullitate sententiae, et aliis opponendis per partem exequitur, vid. Guid. q. 574. mich. Dom.

Iudicandi officium non possunt gerere Notarii, quia non sunt Iurisperiti approvati. Mierés par. 1. cap. ordinamus fol. 127. Mich. Dom. Feriae messium conceduntur in Iuditiis in Diocesi Gerundense a 1 Iunii usque ad festivitatem sanctae Margaritae quae est die 13 Iulii ita Mierés cap. 10. coll. 2. in p. 1. fol. 10. col. 2. hodie secundum usum Romanum sancta Margarita est 20. Iulii tamen non credo ferias alterari, quia non festum, sed tempus messium attenditur.

16. Verbo et facti, ut plene dixi in meis Decisionibus Emporitanensis comitatus cap. 8. a n. 26. ad finem in eo qui in termino dixit se firmare ius cum quadam scedula, et tamen revere non fecit stipulationem in posse scribae nisi post terminum dixit satisfacisse, et retro trahi cort. dec. 12. n. 22. pag. 197.

17. Pena frangentis Emparam de consuetudine Cathaloniae est 609. ut per Ioannem socarrats in cap. eodem modo n. 24. fol. 116; *se dan* ultra penam 609.

cur empara tolli non debeat infra tres *dias*, quibus elapsis si nihil fuerit allegatum si propositum cancellabitur empara, si vero rationes proponantur tunc proceditur causa cognita, et servando consuetudinem praecedentem, sed si empara fiat super pentionibus censualium, seu violariorum debet servari forma generalis constitutionis Cathaloniae inde edita in 6. cap^o

Cap. 2. Item²⁰ est consuetudo, et stylus curiarum huius terrae (20) quod pro penis, et bannis, et aliis Iuribus Fiscalibus litigatur pignoribus captis²¹ quod die ut latius continetur idem infra de Iure Fisci c.1. quod incipit est consuetudo generalis rub. 53.

Cap. 3. Utuntur²² Domini seu Curiae quod non recipiant firmam alicuius super bannis exigendis, nisi fuerit pignoribus tenentibus facta.

Cap. 4. Si Feudatarius, Comes, Vicecomes, vel Miles firmet Ius in posse Domini ratione apprehensae potestatis, vel emparamenti, seu feudi potestatis suficit dare fideiussorem unum militem quantumcumque Inopem, et Dominus non potest eum revocare.

Cap. 5. Item est consuetudo, si propter faticam directi domini Dominus apprehenderit potestatem Castris, Vassallus facto directo debet recuperare Castrum. Et dicitur factum directum confirmaverit dando unum Militem etiam pauperrimum in fideiussorem.

Fisco aplicandam teneatur ad damnum, et interesse particii n. Bald. et Paul. in l. cum cod. de transact. tenent quod non, sed agentem debere eligere, et uno esse contentum per legem celsus ff. de arbi. Bart. in l. si ita stipulatus in ll. oppof. de verb. oblig. plene. Bartholomeus Caepola con 13. n.5. in consil. civil. mich. Dom. vide in cap. 1. rub. de seques. et emp. in cap. 4. ubi expresse habetur quod ultra penam 609. teneatur frangens ad interesse partis.

18. Empara fieri potest die feriata. canc. p. 2. cap. 4. de seques. et emp. n. 31. conciol. ad statut. Eugubii lib. 2. rub. 42. n. 3. Rip. rub. 3. n. 10.

19. Die verum in Iudice seculari, set officialis Ecclesiasticus non consuevit hoc servare, sed si fideiussores videntur sibi idonei consuevit talem emparam absque alia intima cancellare mich. Dom. in curiis comitatus Empuriensis servatur sicut in Curia Ecclesiastica Gerundae.

20. Iuri consonum esse tradit Marq. in Usat. si quis suum feudumq. 15. ubi formati facti speciem Mich. Dom.

21. Quae non possunt vendi nisi sententialiter praecedat condemnatio secundum Marquilles in usat. omnes causae in glos. in verb. coactus.

22. Hunc morem scriptum refert, et interpretatur mier. in 1^a parte fol. 111. n. 4. in tit. de execut. et remissione fol. 57. n. 19.

Rubrica 5.

(21) DE CAUTIONE²³ EXPENSARUM AB ACTORE PRESTANDA, ALIAS
DE ASSECURATIONE²⁴ EXPENSARUM LITIS.

Est consuetudo quod Agens Idonee pro expensis cum fideiussoribus si reperire potest, alias prestando cautionem Iuratoriam a dando fideiussore liberetur.²⁵

Presbiter²⁶ tamen agens pro proprietatibus suorum Beneficiorum a prestando cautionem expensarum penitus sunt immunes, et idem servatur in omnibus Personis ecclesiasticis proprietatem tangentibus.

Rubrica 6.

DE FORO²⁷ COMPETENTI, ET UBI, ET, QUANDO DE CAUSIS
EMPHYTEOTICARIIS AGI POTEST.

Cap. 1. Item est consuetudo, et usantia huius terrae, quod si una res tenetur per plures Dominos, vel si plures sint Emphyteutae, et Infimus Emphyteota, vel alii qui Ius habent utile recipiant laudimia (22) seu foriscapia insoludum et si movebitur talibus, questio de hoc laudimio, et foriscapio per Emptores vel Possessores rei, quod coram Iudice assignato per illum qui insoludum laudimium recepit est haec questio terminanda, et non coram aliis, nec coram Domino maiore, vel eorum Iudice, et hoc est verum, nisi alias constet per legitima documenta.

23. Haec cautio de assecurandis expensis potest peti post litem contestatam cap. 99 los. q. 138. est tamen advertendum quod in causis summariis non prestatur haec cautio ut per Mieres in 2. pag. fol. 38. n. 43. si tamen prestetur non vitiat processum.

24. Ubi expensae principaliter petuntur sententia debet ferri super eis, et non potest reservari taxatio; Ubi vero incidenter condemnatio debet fieri taxatione reservata. Mier. in 1^a parte fol. 119. n. 8. An autem quando expensae principaliter petuntur ab earum condemnatione appellare liceat. Mier. dicit quod non vide in Cur. Regi. Mariae fol. 15. n. 60. par. 1.

25. Tamen hodie non practicatur Romag. ad conciol. lib. 2. rub. 14. n. 16. pag. 195. viden. Andreol. contr. 175. et 180. An. lite pendente possit quis cogi ad dandam cautionem vide Vilapl. ad Peg. vers. 8. n. 11. pag. 428.

26. Clerici de Iure comuni non tenentur ad hanc Cautionem pro commun. prestandam quando sunt syndici, et Economi: l. cum clerici cod. de Episc. et Cleric. Marta de Iurisd. par. 4. cent. 2. casu 160. et ead. pag. 4. cent. 1. casu 55.

27. Iudex domicilii si prevenerit Iudicium loci delicti est Iudex competens Marquill. in usat. 120. q. 1. fol. 324.

Cap. 2. Est consuetudo generalis Cathaloniae quod aliquis non compellatur placitare pro honore quem tenet, nisi in posse illius pro quo ipsum tenuerit.²⁸

Cap. 3. Item est consuetudo, quod si Homo alicuius teneat pro me terram vel aliquid, non teneatur placitare mecum in Domo mea, sed ubi possessio est sita.²⁹

Rubrica 7.

DE LIBELLIS SEU LIBELLI OBLATIONE

Cap. 1. Libellus non datur de minori (23) summa quinquaginta solidorum³⁰ nec fertur in scriptis, sed servatur generalis constitutio Cathaloniae Montisoni quae incipit causae.³¹

Cap. 2. Consuetudo observata, et obtenta est in Curia seculari Gerundae quod si appellatum fuerit ab aliqua sententia, vel praecepto ad Iudicem apellationis ipsius Curiae, quod nisi pars appellans Infra 20. dies post dationem Apostolorum dederit libellum suum coram Iudice apellationis, quod appellatio habeatur pro deserta.³²

Rubrica 8.

DE DILATIONIBUS

De tribus in tribus diebus litigatur in Iudicio seculari salvo quod Militibus, et Domicellis in primo peremptorio dantur 26. dies iuxta constit. Cathal. Generalem.

28. Hoc verum quando Emphyteuta non negat se Emphyteotam si autem neget: vide quae dixi in cap.1. deprobat.

29. Mier. in Collat. 4. Iacob. 2. in curia Barc. cap. 30. n. 3. fol. 116. citat hanc consuetudinem Faber in cod. lib. 4. tit. 14. de probat. de fin. 69. et consonat. consuet. huius Episcop. rubr. 37. de servit. rustic. predior. cap. 3.

30. Tam in prima, quam in secunda instantia iuxta cap. causae inferius hic memoratum et expressa constitutione loquens de Iudice apellationum Gerundae in cap. comper. constit. quae est 11. in ordine tit. de appellat.

31. Habetur in tit. de Iuris, y firmes de drets.

32. De hac consuetudine vide quae dicta sunt in tit. de appellat. cap. 7. ubi habetur.

Rubrica 9.

DE TEMPORE DATO CITATIS QUI MORANTUR EXTRA CIVITATEM.

Cap. 1. *Item servatur de consuetudine quod illis qui morantur extra civitatem dantur in primo citatorio decem dies, et consuevit* (24) adiici quod constituat Procuratorem, vel eligat domum in civitate ubi fiant assignationes salvo quod omnibus citatis pro pace, et tregua dantur 15. dies iuxta constitutionem, et citatis pro fautoria dantur 10. vel octo dies de stilo Curiae Gerundae.

Cap. 2. Consuetudo est in Diocesi Gerundae quod si aliquis offert aliquam protestationem contra aliquem, et ille contra quem protestatur vult inde translatum debet sibi dari expensis protestantis, alias non currit tempus ei cui offertur ad respondendum, quod tempus est duorum dierum post copiam traditam. Et computantur de hora in horam intra quos duos dies Notarius non faciet Instrumentum.

Rubrica 10.

DE SEQUESTRATIONE, ET EMPARA.

Cap. 1. Quilibet potest pignorarē (alias emparare) censum, vel agrarium in domo, vel in terra³³ quae pro eo tenetur, vel emparare ea quae ibi inveniuntur.

Cap. 2. Item quod sagiones ad requisitionem cuiuslibet faciant em(25)paras, licet requirens non doceat de Iure suo, et non expectato speciali Iussu alicuius Iudicis.³⁴

33. Item pecuniam in posse debitoris sui debitoris protestando quod non solvat donec mihi satisfecerit: Paul in l. haeres ff. ad trebell. quod Alexan. in Apostil. dicit verum quando debitor meus non haberet in bonis per l. 2. cod. quando Fiscus vel privatus = Quanto tempore duret empara, et quod si facta cum causae cognitione conc. 2^a per cap. 4 à n. 14. et à n. 41. = An empara de Iure tolli debeat ex concensu partis absque Iudicis mandato: Marqui. ad usat. rusticus si deseparaverit. vers. quero ecce fol. 190. col. 4. Gratian. discept. cap. 232. n. 11. pag. 112. Cardin. de luca de Benefitiis disc. 98 n. 31 = Et an captus liberari possit de solo concensu creditoris = Font. Claus. 4. glos. 18. part. 4. n. 31. pag. 476.

34. Vide Cortiad. dec. 229. maxime n. 13. pag. 372. ideo fieri, et facta die feriato is tolli poterit: cort. ibid. n. 42. et 43.

Cap. 3. Item quod scriptores Curiae Regiae Gerundae ad simplicem voluntatem illius qui requisiverit fieri cancellet ipsam emparam non spectato iussu alicuius officialis.³⁵

Cap. 4. Item quod Empara iuste vel Iniuste facta est tenenda donec cancellata, et excusat a poena, et periurio³⁶ et qui eam non servat incurrit poenam 609. et nihilominus tenetur Emparam ad Interesse iuxta valorem rei emparatae.

Cap. 5. Item quod omnis empara facta ante causae cognitionem tollitur per firmam Iuris cum fideiussoribus idoneis servata consuetudine quae est supra in rubr. de Iudiciis, et firmis Iuris.

Rubrica 11.

DE PROBATIONIBUS, ET DE EDENDO.

Emptor rei emphyteoticae tenetur mihi ostendere Instrumentum emptionis in quo (26) continetur quod ipsa res tenetur pro me quantum ad Dominium directum quod si Emphiteuta negat amitit rem et sic cadit in commissum.

Rubrica 12.

DE PROBATIONIBUS, ALIAS DE PRAESUMPTIONIBUS = ITEM DE RUSTICIS QUI INTRANT IN MANSUM.

Cap. 1. Est consuetudo huius terrae quod si vir intret causa Nubtiarum³⁷ aliquem Mansum cuius Mansi eius uxor sit Domina proprietaria, quod omnia bona mobilia existentia in illo Manso sunt, et pertinent eius uxori, et eius Manso, et non dicto viro, nisi ipse vir legitime poterit ostendere quod Ipse de suo proprio ea emerit, vel acquisiverit exceptis vestibus suae Personae, et armis quae presumuntur esse dicti viri tantum = Et casu quo idem vir quavis causa exierit dictum Mansum, omnia dicta

35. Exequutio pro re emparata non fit nisi citato principali debitore, aut eo longe absente prestita cautione. Ripoll. *sup.* hac rub. n. 24.

36. *Está indicada la llamada, pero falta la nota en el manuscrito.*

37. De materia huius consuetudinis vide Parexa de Instr. edit. tit. 5. reso. 12. pag. 325. Gracian. discep. cap. 188. n. 46. pag. 452. caldas. de renovat. Emphyt. lib. 1. quest. 15.

bona remaneant penes dictum Mansum seu eius uxorem, nisi vestes, et arma praedicta, et ea quae legitime probaret vir fore empta de suo proprio.³⁸

Rubrica 13.

(27)

DE IUREIURANDO.

Cap. 1. Quando est questio inter Christianum et Iudeum³⁹ et causa habeat decidi per Iuramentum Iudei, tunc Iudeus debet Iurare solemniter super plagiis excepto Iuramento calumpniae, quod prestatur super decem precepta Legis coram Iudice.

Rubrica 14.

DE PRESCRIPTIONIBUS.

Cap. 1. Prescriptio 30 annorum⁴⁰ est necessaria in factis in quibus requiritur prescriptionibus minoribus, salvo semper usat. hoc quod Iuris est sanctorum Patrum, et etiam salva hypothecaria quae extenditur etiam ad 40. annos contra Debitorem possidentem rem obligatam, vel eius haeredes In usu capione vero triennis super mobilibus servatur Ius Romanorum.

38. Quod mobilia presumantur mulieris in cuius domum vir ingressus fuit. Cort. dec. 237. n. 14. et n. 16. pag. 469. socarrats ad cap. nullius n. 18. pag. 353.

De rebus vero immemorialibus Emptis per virum durante matrimonio est dicendum quod erunt ipsius viri de Iure enim comuni sibi competunt, et non uxori. L. ex pecunia de Iur. dot. si tamen poterit probare quod ipse emit de bonis sibi pervenientibus *durante* matrimonio dicto seu ats legitime provaverit quod esset de proprio soluta; ats presumitur empta de fructibus dicti mansi quae sunt de nostra consuetudine dictae suae uxoris. Et etiam posito quod Instrumenta dictae emptionis solent in Personam dicti viri tantum, intelligo quod tunc dictus Vir existens in dicto manso non faciat fructus suos nisi uxor constituat sibi dictum Mansum in dotem.

39. Iudeis qualiter deferatur Iuramentum Calder. dec. 7. n. 23. Fermos. ad cap. Iudei 21. de testib. quest. 2. n. 13. et 14.

De prescriptione immemoriali contra Ecclesiam Romag. synod. lib. 5. tit. 12. a n. 124. et ad conciol. lib. 2. rubr. 30. n. 74. pag. 263. Protuenda n^o consuet. Font. Claus. 4. glos. 18. par. 5. a n. 61. ad 69. De effectibus immemoriali, et de prescriptionibus censuum trobat. ques. 14. art. 3. n. 107.

40. Hanc interpret Mieres in 3. parte in Curia Regi Mariae col. 10. fol. 14. n. 42. et seq. usque ad 36. Marquil. Usat. 166. fol. 352.

Cap. 2. Si Homo alterius non prestiterit homagium solidantiae⁴¹ (28) et moram fecerit in aliqua civitate vel villa Cattaloniae per annum, et diem, qui non fuerit requisitus prescribit, et acquiririt plenam libertatem de Consuetudine.

Rubrica 15.

DE APELLATIONIBUS.

Cap. 1. Item quod pro inhibitione Iudicis a quo dantur Iudici ad quem appellatur 5. solidi pro salario de consuetudine, et non ultra.

Cap. 2. In Curia seculari Gerundae assecurantur expensae ab utraque parte cum pignoribus.

Cap. 3. Item super Iudicio possessorio appellatur.

Cap. 4. Nota quod apellationes sunt Domini Castri in quo habet Iurisdictionem, et Non superioris, et ita fuit Iudicatum in Cathaloniae sepius per glos. in usat. omnes homines tam Milites etc. Item per dictam glos. utimur quod in caussis quas habet subditus cum (29) Domino Dominus non appellat pro quo vide in spec. tit. de appell. §. in quibus vers. 33.

Cap. 5. In causis minoribus quinquaginta solidorum proceditur summarie sine strepitu, et apellatione remota.

Cap. 6. Item à quocumque gravamine etiam ante sententiam diffinitivam potest appellari.

Cap. 7. Item quod datis Apostolis, vel lapsis dictis decem diebus infra quos dari debent, potest utraque pars causam prosequi coram Iudice ad quem.

Cap. 8. Homines Locorum (in quibus Monasterium vel aliae Personae Ecclesiasticae huius Diocesis habent Iurisdictionem temporalem seu secularem) in his quae sunt ratione Iurisdictionis non habent apellationem.

41. Hoc est quod dicat, et confiteatur se hominem proprium et solidum esse ratione Mansi ipsius Domini directi.

nem, nec appellare possunt ad Episcopum, quia in Cathalonia apellationes sunt Dominorum Castrorum in quo habent Iurisdictionem, et (30) non superioris, et ita fuit Iudicatum, et Obtentum per Dominum Ioannem Episcopum Gerundensem. 2. Octobris 1370. in causa apellationis interpositae per Iuratos villae Balneolarum cuius Monasterii, et eius Abbatis est Iurisdictionis secularis dictae villae⁴² et ab officialibus secularibus locorum in quibus Episcopus habet Iurisdictionem temporalem appellatur ad officialem et vicarium ipsius Episcopi de consuetudine.

Rubrica 16.

DE PRAEBENDIS, ET ARRENDAMENTO FRUCTUUM BENEFITIORUM AC QUID NOMINE OBVENTIONUM VENIAT.⁴³

Cap. 1. Item cum Priores Praepositi vendunt seu arrendant fructus, seu redditus suorum Beneficiorum possunt in Instrumentis arrendamenti haec vel similia verba retineo mihi mediam partem foriscapiorum, vel ob (31)ventionum, sive sdevenimentorum, ita de mortuis, sicut de vivis fuit dubium, an nomine obventionum sive sdevenimenti intelligantur sepulturae, offertae, luminaria, et similia. Habet unus quod non, sed solum Investitiae, et exorquiae ita quod praedicta efficiuntur ad Arrendatorum, id est illius qui arrendavit, et Dominus nihil habebit cum tales fructus, et redditus ipsorum denseantur.

Rubrica 17.

DE REBUS ECCLESiarUM ALIENANDIS, VEL NON, ET DE FIRMIS IN CONTRACTIBUS ALIENATIONUM, ET DE FORISCAPIO UT PERTINEAT AD HAEREDEM BENEFITIIATI PRAEDECCESSORIS, QUI IN VITA PETIIT, ET NON AD SUCCESSOREM ATS DE FORISCAPIIS.

Cap. 1. De Iure consuetudinario est in Ecclesia Gerundense⁴⁴ quod si foriscapium fuerit petitum in vitae Praelati, vel clerici, esto quod non

42. Romag. ad conciol. lib. 3. rubr. 1. n. 30. in fin. testat. hoc in dessuetudinem abiisse.

43. Arrendamento ecclesiastico suscepto potest Arrendator convenire in foro ecclesiastico Debitoris sicut possunt Beneficium Mier. in 1^a parte fol. 61. n. 13. Romag. ad synod. lib. 3. tit. 6. cap. unic. n. 44. fol. 110.

44. Idem dic in pensionibus, seu canone, quia penio annua est debita in princ. anni. arg. in l. si servus comunis tituli §. fin. f. de stip. servor.: Quotidiana non exacta perti-

fuerit habitum nec firma apposita post eius (32) obitum pertinet Haeredi. Romag. ad synod. lib. 5. tit. 13. cap. 2. n° 14. pag. 445. et cap. 3. n. 29. pag. 455.

Cap. 2. Item nota quod alienationis nomine continetur mansipiorum manumissio, ususfructus datio, et constitutio pignoratitia, et hypoteca, servitutis constitutio, et omnis actus per quem Dominum transfertur.

Cap. 3. Pro obligatione (ut in L. fin. cod. de Iur. emphyt.) facta ad decem annos solvitur laudimium.⁴⁵

Cap. 4. Item in constitutione facta ad longum tempus, vel cum re- venditione fructuum debetur laudimium de consuetudine, secus si ad modicum tempus.

Rubrica 18.

DE DEPOSITIO ET COMMODATA, ET DE INSTRUMENTO COMMANDAE.

Cap. 1. Item quod quilibet tenens Comandam capitur pro Coman(33)da dummodo ostendatur Instrumentum Comandae contra eum purum scilicet quod non sit ibi Fideiussor, nec terminus, nec Iuramentum, etsi tale Instrumentum ostendatur non capitur donec aliter Comanda probetur.

neant ad successorem in Beneficio, ut volunt salg. in lab. credit. post tract. dec. 9. n. 14. Ripoll. var. cap. 7. n. 176. Fab. ad cod. lib. 4. tit. 43. dif. 30. an vero ad haerem defuncti de cuius tempore iam debebantur ut dicit Peg. de laudem. vers. 1. fol. 41. n. 132. et 133. Amad. a Ponte qq. laudem. 38. (32) n. 22. et tunc firmam debere facere novum beneficiatum cui dandi sunt 1494 pro firma solso. Lucer. laud. cellu. 12. n. 98. conciliantur per hanc consuetudinem de qua meminit solso. dicta cellu. 12. n. 98. ibi in civitate tamen et Diocesi Gerundense est consuetudo Scripta etc. ut 1^a opinio procedat si petitum laudimium non fuerit secunda vero est contraria.

45. Quia dicitur facta ad longum tempus secussi ad quinque annos. Alex. L. si filios fam. § sive in quinque n. 23. f. solut. matrim. sed vide Ludovic. Peg. in cap. ne super vers. item queperço n. 78. et rursus n. 100. prope finem, et quae notat in cap. seq. sup. ver. 60. longum: vide vilapl. ad Peg. prael. 30. n. 56. pag. 51. trist. dec. 70. pag. 83. soc. in con. catal. pag. 554. n. 36. depositarius Gerundae exigit 4. denarios pro libra pro custodia. Mier. in 1^a par. fol. 127. in 3. col. sic. servatur etiam in comit. Empuriarum.

Rubrica 19.

DE EMPTIONE ET VENDITIONE

Cap. 1. Iuvenis Homo etiamsi fuerit antiquitus alicuius Domini potest absque prohibitione Domini sui cunctas eius possessiones vendere simul vel divisim, et ita de consuetudine iudicatur, et fuit saepe Iudicatum, ratio est quia Iuvenis Homo non tenet nisi Personam pro Domino, et ideo Dominus non potest prohibere alienationem rerum quae pro ipso non tenentur.

Cap. 2. Item quod aliquis non possit petere aliquam rem (etiam specialiter obligatam vide Canc. var.) ab eo qui eam emerit per cursorem publicum, et (34) publice nisi restituerit praetium.⁴⁶

Cap. 3. Item quod si Emphyteuta vendit rem suam datam in Emphyteusim, quod proximus, sive medius Dominus potest eam retinere pro praetio illius venditionis infra 30. dies postquam Instrumentum venditionis fuerit sibi presentatum.⁴⁷

Cap. 4. Quicumque tenens offitium, vel ministerium, qui emerit aliquam mercaturam ad opus offitii, vel ministerii sui, sive sit Mercator sive alius qui se habeat capitur in Persona, sicut caperetur pro Comanda, nisi ostenderit quod fortuito casu amiserit eam.⁴⁸

Cap. 5. Consuetudo est, quod si Emphyteota cessaverit per triennium putare vineam, quod potest privari per Dominum vineae, nisi iusta causa valeat se tueri.

(35)

Cap. 6. Iure consuetudinario in Diocesi Gerundense introductum est quod rusticus liberum alodium de mansata potest eiicere, nisi Dominus habeat retrodecimam de foriscapio, et eodem Iure utimur quod si Mansata ad tantam debilitatem pervenerit quod extracto alodio Rustici de Mansata, non potest Dominus habere Personas, et alia servitia consueta, ipse Dominus potest prohibere ne ipsum alodium, vel aliqua possessio de mansata extrahetur quae pro aliquo Domino teneatur.

46. Limitatur in rubr. 23. de feudo honor. cap. 6.

47. Vide Canc. var. cap. 4. n. 194. 195. et seqq.

48. Hanc Interpretatur Mier. 1. p.¹⁶ fol. 16. in 3. col. n. 17.

Cap. 7. Nota quod si in Instrumento venditionis rei Emphyteuticariae non sit verum praetium quod res cadit in comissum Domino.

Cap. 8. Consuetudo est in Diocesi Gerundense quod si Rusticus aliquis terra vel possessiones vineas manso suo emerit poterit ipsamet vendere in vita sua infra 30. annos (36) absque etiam firma, et concensu Domini sui postea vero censetur depertinentiis mansatae sicque non poterit illas alienare absque firma, et concensu Domini cui dabitur laudimium per Emptorem ultra praetium Domino directo pertinentem.⁴⁹

Eodem modo censetur de pertinentiis si emptor Rusticus decesserit infra dictos 30. annos nisi aliud fuerit per pactum indictum, scilicet quod in stabilimento per emptorem fuerit dictum, et conventum ut non possit in quam fieri depertinentiis Mansatae, veruntamen si postquam ipsae terrae, vel possessiones fuerint depertinentiis Mansatae affectae vel confiscatae, ut est dictum, et Dominus Mansatae allegaverit alias possessiones remanentes non esse sufficientes ad census, et servitutes quas, et quae ipse recipit in Manso, ut quia res est talis quae alienatae Mansus deterioraretur, et Dominus censum (37) non posset habere, vel homines tunc Dominus potest prohibere ne vendantur, et si venditae fuerunt potest ipsas recuperare et reduci facere ad Mansatam, nisi ex adverso manifeste probetur, et tempore ipsius alienationis Ipse res sive possessiones Manso remanentes ad Census vel servitutes Mansatae fore sufficientes.

Et haec vera in alodialibus per Rusticum emptis, secus in aliis quae pro alio, vel aliis Dominis tenentur nisi Domini rerum per rusticum emptarum firmaverint illi emptioni, quia videntur renuntiare Iuri suo.

Si vero Dominus Mansi concenserit alienationi praedictae factae per Rusticum, et laudemium pro exita Mansi receperit ulterius contradicere non poterit, nisi fuerit Dominus Ecclesiasticus, quia cum talis alienatio tangat proprietatem Mansatae, et Iuris Ecclesiae est nulla, et poterit revocari infra 40. an(38)nos, nisi fuerit in alienatione servata forma, et solemnitas: canon. sive exceptione 12. q. 2. si vero forma servata fuerit valet alienatio nec poterit revocari, nisi per viam restitutionis in integrum lesione probata infra quadriennium.

49. Vide cap. 2. n. 12. et 13. tit. de Homnes propis, y de remensa volum. 2. *de las Pragm.* aliquam revocantem ibi: *E. mes* sententiam etc.

Rubrica 20.

DE LOCATO, ET CONDUCTO.⁵⁰

Cap. 1. Item Inquilinus potest efici de domo remisso sibi, vel restituito praetio quod debetur de logerio illius anni imminente necessaria reparatione, vel ubi locator habet ipsam domum necessariam pro sua habitatione, vel si Inquilinus male versetur in domo, et iis casibus, et quolibet ipsorum habet solvere pro rata temporis quo tenuerit domum conductam, et ita servatur.

Cap. 2. Item quod Locator domorum potest conductori accipere res propria auctoritate sine sagione quae fuerunt illatae, et inventae in domo locata.

Rubrica 21.

(39) DE CONTRACTU EMPHYTEOTICO, FEUDALI, ET CENSUALI.

Cap. 1. Si Emphyteota negaverit Domino suo⁵¹ rem tenere pro eo in Emphyteusim, et firmaverit de Iure in posse alterius Domini, si Dominus potest probare rem pro ipso teneri, talis emphyteota cadit, à Iure suo, et amittit rem quam tenet pro Domino, quae cadit in commissum, et acquiritur Domino.⁵²

50. (37) Ad tit. de locato, et conducto

Successor singularis non tenetur stare locationis factae: Font. decis. 80. n. 12. et 20. p. 211. = tamen haec regula patitur fallentias = et 1.^a est quando conductor habet omnia bona locatoris generaliter, vel spetialiter = 2.^a est cum etiam si simplex sit locatio conductor habet Ius reale in re locata, nam habet Ius hypothecam sive Ius reale Bart. in l. qui fundum f. locati, et sic vigore hypot. Conductor habet detentionem etiam invito Emptore, donec ei satis fecerit de dampnis, et interesse, et ut creditor habet detentionem eiusdem rei glos. in l. sciendam §. creditor ff: qui satis dare cog. L. si duo §. credit ff. uti possidet, et merito quia ne dum iste qui conduxit est conductor, sed est creditor ha(38)bens rem obligatam quam posset per subhastationem distrahere, et Emptoris possessionem si eam haberet auferre pro dampnis, et interesse Massuer. in suo tract. de locat., et Iure emph. et Bart. in dicta l. Emptorem, et in l. qui fundum f. locati, et utrobique DD. Guid. Pap. cons. 480. canc. var. 1. cap. 14. n. 23. et 24. et Gomes var. res. tom. 2. cap. 3. post. 9.

Successor universalis tenetur stare colono exceptis duobus casibus Alex. in l. si filio. fam. 1. §. si vir in quinquen a n. 1. 22. ff. solut matrim.

51. Scienter, non si absque dolo vilapl. ad Peg. prael. 5. n. 15. p. 63. canc. var. par. 1. cap. 11. n. 10.

52. Ideo practicatur cautela de qua Amigant in prax. vicariis rubr. 21. n. 35. et 36. pag. 576.

Cap. 2. Item ille qui cessat in solutione census per triennium, vel ultra per quoscumque annos cessaverit, condemnatur in duplo, licet res pro qua census solvitur, seu debetur non cadat in comissum.

Cap. 3. Item ille qui vendit, vel dat in Emphyteusim rem sibi datam in Emphyteusim sine concensu, et requisitione Domini prestat duplex laudimium, sed non cadit a re.

(40)

Cap. 4. Item si Emphyteuta non tenet emparam sibi factam, a Domino prestat Domino quinque solidos pro empara facta, et si emphyteuta offert Domino firmam Iuris cum effectu tenetur Dominus deseparare illud quod emparavit alias emphyteota non tenetur sibi servare emparam.

Cap. 5. Item quod emphyteota potest obligare in firmamento Iuris rem quae tenet pro Domino.

Cap. 6. Item quod si facta Iuris firma Dominus assignaverit Iudicem debet causam suis expensis ducere, et si emphyteota fuerit condemnatus debet solvere omnes litis expensas ab integro alias si ab initio se obtulerit suam partem soltutum non tenetur in plus.

Cap. 7. Item quod Dominus potest abstrahere portas emphyteota autoritate propria si non solvit ei censum die statuta vel nisi firmet sibi Ius.

(41)

Cap. 8. Item si Dominus dicit censum non esse solutum ab Emphyteota, quod ultra annum statur Iuramento Emphyteotae super solutione facta nisi sequenti anno probaverit Dominus quod interpellaverit emphyteotam anno praecedenti pro solutione Censu temporis praeteriti.

Cap. 9. Consuetudo inveterata est, et semper fuit quod Dominus tenendo potestatem Castri, vel alterius feudi utitur, et potest uti ipso Castro ad voluntatem suam.

Cap. 10. Mulier ex quo fuerit Matrimonio collocata sibi remaneat Domini cuius erat antea sive in alium Dominum transferatur non tenetur aliquid ratione Censu dare Domino suo pro recognitione domini, et ita sepius fuit Iudicatum.

Cap. 11. Dominus esto quod firmaverit obligationem⁵³ Uxori rustici quam Maritus promittat cum (42) certa quantitate dare redemptam Casu quo Matrimonium solvatur non tenetur ipsam conditionem sequi, imo de bonis Ipsius Uxoris potest redemptionem habere.

Cap. 12. Borna (alias Borda) ex natura suae nominationis importat signum servitutis hominum, et Mulierum, et fuit sepius Iudicatum Gerundae.⁵⁴

Rubrica 22.

DE RE TASCALI, ET CENSUALI.

Cap. 1. Item Emphyteuta non potest sciendere Arbores rei emphyteuticarum, nec in re tascali facere aream vel edificare⁵⁵ vel plantare Arbores Invito Domino, quia tasca denotat quod sit terra arabilis, vel alias cultivilis ad segetes vel alios fructus colligendos.⁵⁶

Cap. 2. Prestatio taschae probat directum Dominium rei pro qua prestat, nisi contrarium probetur per publicum Instrumentum sed solutio census non probat directum dominium.⁵⁷

Rubrica 23.

(43)

DE FEUDO HONORATO, ET ALIO.

Cap. 1. Feudum honoratum dicitur de quo non prestat aliquod servitium, nisi tantum homagium, et de quo feudo si Feudatarius obligat uxori pro dote eiusdem vel dat alias in feudum vel inde fecerit stabilimen-

53. *Corregimos la lectura obligationem del manuscrito.*

54. Vide Marquil. in usat. fol. 59. col. 4 in princ.

Tascha quid sit, et quid calcatura, quid Braciaticum et squillata vide infra tit. de taschis fol.

De materia tascali vide font. de pact. Claus. 4. glos. 20. per tot. trist. dec. 94. per tot.

55. Vide Font de pactis Claus. 4. glos. 11. n. 9. per tot.

56. Si terra taschalis cultivilis non colatur possunt Emphyteotae, et Coloni compelli colere. Mier. in l. p. fol. 29. cap. 25. n. 16. in fin. nisi sint steriles quo casu colonus potest relinquere terram: Glos. in l. 2. in fin. cod. de agr. et cens. libr. 11.

57. De materia huius cap. vide Romag. ad synod. lib. 5. tit. 12. cap. 9. a n. 92. pag. 426.

ta per milites vel alios qui tenent aliquas res quae sunt de dicto feudo non debet habere inde Dominus maior aliquid, nec etiam requiritur eius concensus vel firma Iuris in praedictis, sed tamen Feudatarius non posset feudum vendere, vel donare, vel aliis Personis obligare vel alias minuere, vel deteriorare feudum absque firma vel concensu Domini.

Cap. 2. Item alodium Fiscalinum vocatur de cuius alienatione, permutatione, vel similibus non datur Domino nisi foriscapium, et certi census de ipsa re, et de tota mansata, nam in talibus alodiis non habet Dominus tascham nisi census, et foriscapia, tertia, et (44) laudemia, et sic est de consuetudine.

Cap. 3. Consuetudo est in Cathalonia quod Pater potest Filio habili ad serviendum dare feudum Domino irrequisito, et postea Pater non tenetur firmare Domino Ius in posse Domini, nec aliquid facere pro eo.

Cap. 4.³⁸ Non amitit feudum Feudatarius nisi intra annum, et diem requisitus non obtulerit homagium Domino. Et hoc tempus non currit nisi postquam a Domino fuerit requisitus.

Cap. 5. Iure consuetudinario est introductum quod res emphyteotica stabilita per primum Emphyteotam potest, et debet teneri pro primo Emphyteota sine Iure laudimii, et directe domini, et ita fuit Iudicatum.

Cap. 6. Item est de Consuetudine quod si Rusticus vendat aliquam possessionem, quod Dominus pro quo tenetur, non potest illam sibi retinere, nisi illam (45) velit ad suum proprium vomerem vel usum retinere.

Cap. 7. Item Dominus directus potest compellere Emphyteotam cum capibreviaverit sibi terras quas pro eo tenet, quod in capibrevio exprimat terras quas pro alio tenet, et etiam si per diem tenuerit.

Cap. 8. Consuetudo est in Cathalonia quod Miles non facit homagium de pede ratione feudi, sed facit sacramentum fidelitatis sicut dicitur de clerico qui non facit homagium, sed facit fidelitatis Iuramentum.

Cap. 9. Item est Consuetudo quod rusticus potest terram deserere, sed vassallus non potest dimittere feudum nec homagium Domino nolente.

58. Vide Paguer. praelud. 2. a n. 6. et n. 15. et ibi vilaplan. n. 38.

Cap. 10. Item quod quilibet Emphyteota potest dimittere rem quam tenet pro alio in Emphyteusim dummodo solvat censum quem tenet dare pro tempore praeterito, et restituerit Instrumenta, et faciat sibi fieri (46) Instrumentum absolutionis, et salvo modo iure deteriorationis rei.⁵⁹

Cap. 11. Consuetudo est in Cathalonia quod Rusticus potest terram quam tenet pro Domino relinquere invito Domino, quod intelligitur damno prius emendato, et censu soluto, ac Instrumento stabilimenti restituto et debet facere Domino Instrumentum desertionis, et redditionis quod est verum, nisi Rusticus bona sua pro illo obligaverit, nullo tamen casu potest Rusticus dimittere Mansatam pro qua prestitit homagium solidantiae, nec mansum renuntiare in Diocesi Gerundense Invito Domino.

Cap. 12. Nota quod usus, consuetudo, et observantia est huius terrae quod si in aliquo Manso deficiunt tenetores, et ob hoc Dominus Mansi habet dare, vel stabilire eum alicui quod eo casu omnes possessiones quae fuerunt depertinentiis (47) dicti Mansi tornant ad ipsum Mansum, et acquirantur noviter licet aliquae terrae de ipsis teneantur per unum vel plures Dominos: Et potior Ius habet ille tenetor novus in illis quam ille, vel illi quibus dictae terrae fuerunt stabilitae, nisi ipsas per 30. annos possederint pacifice, et hoc verum est; si tamen Dominus Mansi non potest habere, vel invenire de suo Manso homines, nisi demum tornata vel restituta tali terra in ipso Manso alias si invenire posset Dominus, vel invenirentur Personae Idoneae quae se facerent suas pro terras quae iam sunt in tali manso tempore stabilimenti hoc casu consuetudo non vendicat sibi locum, vel nisi ipse Dominus firmasset vel pro exita mansi aliquid habuisset de possessione quae pro Ipso non tenebatur quia tunc Iuri suo videtur renuntiare.

Rubrica 24.

(48) DE DOTE, VEL DONATIONIBUS PROPTER NUPTIAS.

Cap. 1. Item est consuetudo quod si Pater donat aliam terram filiae suae in dotem, quo Dominus habeat laudimium pro exita Mansi, etiam si talis terra teneatur pro alio Domino, et non pro Domino ipsius Mansi.

59. Ita in cap. 66. consuet. Bar. in 2. volumine Font. Claus. 4. glos. 18. p. 1. a n. 122. :: Canc. var. 3. cap. 1. a n. 178. et 184. Ripoll. var. cap. 7. n. 28. pag. 176.

Cap. 2. Item si aliquis teneat aliquam rem pro alio ex quo non sit de mansata vel Borna potest dare filio seu liberis, et é converso Filius potest dare eam suis Parentibus absque concensu, et firma domini Idem de Mansata, vel Borna in universo, idem de parte dummodo sufficiat Domino ad servitutes numinales, et alios census.

Cap. 3. Item est consuetudo quod si rusticus dederit uxori suae in donationem propter nuptias terram quam pro Domino teneat ignorante Domino vel non conciente expresse mortuo, vel non (49) mortuo Rustico Dominus potest licite emparare, et uxorem expellere.

Cap. 4. Item in dotibus, donationibus propter nuptias lucris, et augmentis nubcialibus, servatur aequalitas inter coniuges de consuetudine Gerundensis Diocesis et Civitatis.

Rubrica 25.⁶⁰

DE TESTAMENTIS, ET ULTIMIS VOLUNTATIS

Cap. 1. Testamentum factum in aliqua Parroquia Diocesis Gerundensis extra civitatem receptum per sacerdotem Ecclesiae Parochialis in eius Parochia valet, et fides atribuitur licet non sit Notarius nec Ipsum testamentum sit coram Iudice publicatum dum tamen sint quinque testes in ipso testamento.

Cap. 2. Item est Consuetudo, et observantia in Diocesi Gerundense quod septem testes requirantur in testamento in codicillis quinque et non in locis foraneis in quibus sufficiunt quinque testes in testamento, et in codicillis tres.

(50)

Cap. 3. Hodie servatur in computatione legitime lex Romana, licet olim de consuetudine servaretur lex Gothica.

Cap. 4. Mortuo sacerdote qui a Parochiano testamentum vel codicillos recepit non potest successori illum vel illos in mundum tradere absque decreto Episcopi, vel eius officialis, vocatis quorum interest, vel alterius

60. *En el manuscrito no figura el número de rúbrica.*

Iudicis consensu iuxta synodalem constitutionem super iis editam per Episcopum Gerundae 2^a. Maii 1339. et incipit consuetudinem.

Cap. 5⁶¹ Item est Consuetudo quod curatus et alius sacerdos recipiens testamentum, vel codicillos sui Parochiani scribit de voluntate testantis Manumisoriam, et legata eidem recipienti sub nomine tamen Beneficii vel Ecclesiae, et non nomine, et ad utilitatem ipsius scribentis: v.g. consuevit scribere facio Manumissores Recto(51)rem vel sacristam quicumque fuerit: Item lego sacristiae Rectori vel clerico, et huius modi etc. valent de consuetudine, nec per hoc conficiens, et sibi taliter scribens punitur.

Rubrica 26.

DE TESTAMENTO SACRAMENTALI

Cap. 1.⁶² Item servatur de Consuetudine quod si aliquis coram testibus testamentum, vel suam ultimam voluntatem nuncupaverit quod recipiuntur, et examinantur testes vocatis vocandis, quorum interest per Iudicem, et recepto Iuramento a testibus in aliqua Ecclesia⁶³ super Altari consecrato⁶⁴ tales testium depositiones rediguntur in publicam formam, et eidem ex decreto Iudicis attribuitur fides et vocatur testamentum sacramentale.

Rubrica 27.

DE SUCCESSIONIBUS AB INTESTATO, ET DE EXORQUIA, ET INTESTIA RUSTICORUM, ET IUVENUM HOMINUM, ET MULIERUM.⁶⁵

Cap. 1. Si aliquis Rusticus de Man(52)sata in ea moriatur intestatus exorcus, vel intestatus tantum vel exorcus tantum, ego debeo ei succedere in tertia parte omnium bonorum suorum mobilium, et se mobentium. De

61. Vide Fran. carpio de execut. testament. lib. 1. cap. 10. per tot. Rube de testam. cap. 20. n. 43. et 4. Frarinach. de falt. et simulat. q. 150. pre. 8. n. 175. 195. 196.

62. De hac consuetudine vide Font. decis. 576. et seqq.

63. Sti. Martini Gacosta de consuetudine, ut ait Font. decis. 578. n. 24.

64. Nempe Beatae Mariae in Ecclesia sancti Martini Gacosta ut propriis oculis vidi ita fieri hoc anno 1676. super testamento sacramentali Antonii Ladent quo Calderarii Gerundae penes Didacum Puig notarium et scribam maiorem curiae Regiae praesentis civitatis Gerundae.

65. De intestia, et exorquia vide socarrats ad usat.: Item si aliquis 13. pag. 501.

duabus partibus remanentibus elevabitur sepultura si bona sufficiant, et si non sufficiant de dicta tertia parte elevabitur, et debita elevabuntur de duabus partibus praedictis; et hoc habetur sic quando moriatur Rusticus, sive habeat Parentes, vel liberos sive non.

Cap. 2. Nota quod censualia quo ad Iura Intestii, et exorquiae centur mobilia de consuetudine Diocesis Gerundae.

Cap. 3. Item si Domino comperit exorquia, et Intestia in Rustico non competit Ius ultra unum tertium, nec consequitur plus Iuris quam si solius Intestiae vel exorquiae Ius consequutus fuisset.

Cap. 4.⁶⁶ Consuetudo est quasi generalis huius terrae, quod quando Iuvenis Homo moritur Intestatus sine liberis quod de bonis eius fiant tres partes (53) quarum una pars est Domini alia dividitur in tres partes, una est Clericorum pro missis canendis pro Anima sua, secunda est Parentum de tertia fit Eleemosinae, et tertia pars totius substantiae suae est proximorum in parentela. Hoc tamen est plus in eo qui habet Libros, et moritur intestatus quod Dominus nihilominus habet tertiam partem, et aliae duae partes dividuntur ubi supra. tamen si aliquis homo Iuvenis de bonis adventitiis utpote quia fuit lucratus aliqua ut Mercenarius, quia in hiis habet Ecclesia ut supra praemititur, sed Pater retinebit usumfructum (de Iure) in talibus bonis quamdiu vivat: secus si habuerit bona castrentia quorum proprietates, et usufructus pertinet ad talem Iuvenem, et potest de illis testari. Et praedicta habent locum in Puberibus secus vero in Pupillis quos natura generare, et concipere, ac Ius testari impedit, et non sunt exorqui nec steriles intestati, sed intestabiles (54) dici possunt, et ita servatur Gerundae de rationabili consuetudine licet Barchinone sequendo Iacobum de Monte Iudaico servent contrarium, et male.

Cap. 5. Exorcus non dicitur, qui moritur relicto Filio superio, idem si moriatur relicto Posthumo idem si partus oriatur ex secto ventre, idem si moriatur relicto Nepote ex filio, si vero filios habuerit filium dicitur mori exorcus, sed si fuerint Pupilli qui filios numquam habuerint, nec habere potuerint, et infra pubertatem moriuntur ipsi Pupilli non poterunt

66. Consuetudo quod Dominus secedat Pagestio valet secundum Hortiensem in summ. tit. de nat. ex lib. vent. §. fin. Guillerm. Bened. in cap. Reynand. verb. et uxorem nomine Adalas. (53) n. 39. Ioan. Fab. in §. 1. Inst. quib. modis Ius. Part. potest. solvitur cortiad. decis. 258. n. 57. et 58. pag. 72.

proprie dici steriles, nec exorqui, quia aetate impediēte non fuerunt habiles ad generandum, sterilis enim, et exorcus est qui licet aetate sit habilis aliquo casu impeditur generare. Aliud est enim impedimentum aetatis ut in L. sed est quesitum.

(55) Exorcus Idem est, ac sterilis, et Infecundus: Est enim exorquia vulgare Cathaloniae, et idem est quod sterilitas, vel Infecunditas quia sterilitas est contra fecunditatem unde glos. in auct. sicut. c. de SS. Ecclesiis exponit sterilis idem est quod infructuosa puta quia non reddit fructus quos reddere consuevit, et imputatur si venit ex vitio insolito. Unde sterilitas, sive exorquia dicitur vitium contra generalem consuetudinem naturae proveniens, et sit Pupilli quibus naturale est non generare, nec procreare sobolem non possunt dici steriles, quia naturae et sterilitatis diversa sunt impedimenta: Et ita qui dicit exorcum, dicit, et praesumit Puberem, et natura sive aetate habilē ad generandum, et male intelligunt, quae Pupillum dicant exorcum, nec dicitur sterilis vinea quae primo anno fructum non dat.

Cap. 6.⁶⁷ Intestatus proprie dicitur qui testari potest sed moritur (56) nullo condito testamento, seu condito et nulliter et irritato facto, et non de Iure; sed quibus propter defectum aetatis testari de Iure non praemittitur, ut sunt Pupilli tales improprie dicuntur intestabiles, et ideo verbum intestatus duos habet intellectus in hac materia poenali, et odiosa, et debet restringi ad proprium intellectum tantum, quoniam non est imputandum quod Ius aut natura negat, et ideo est optima Consuetudo Gerundensis quod de bonis Pupillorum non debet solvi, nec exigi intestia, nec exorquia, et peccant contra observantes, nec valet consuetudo in contrarium tanquam irrationabilis, et Animabus pestifera ex scholis penitus irritanda atque evitanda licet de facto contra abutatur ab his qui in eis Iurisdictionem habent, et sibi ipsis Ius dicunt, et de bonis Pupillorum vel ratione Intestiae, vel ratione exorquiae tertium exigunt sicut de Adultis sed male.

Rubrica 28.

(57)

DE SEPULTURIS

Cap. 1. Consuetudo antiquissima est huius Diocesis quod si quis moriatur extra suam Parroquiam vel locum domitilii, eius spolia pertinent

67. Vide Redensach. concil. 24. 25. et 26.

Curato Ecclesiae Parochialis infra quam moritur: Et ipse Curatus suis expensis tenetur cadaverem ipsius defuncti tradere ecclesiasticae sepulturae, et nomine spoliatorum hoc casu veniunt (de dicta consuetudine) vestes, arnesia, pecuniae, et quidquid defunctus habebat in loco ubi moritur pro servitio suae Personae, sed in civitate Gerundae servatur quod si extraneus moram traxerit cum aliquo cive et habitatore ipsius civitatis, si ibi moriatur non dantur spolia Curato Principali, nisi fuerint de illis qui stant pro custureriis, et sibi non faciunt expensas victus, et vestitus et non habent propriam (58) larem, nec recipiunt certam solidantam pro anno vel mense, sed secundum quod faciunt, et operantur, et de ipso opere recipiunt mercedem sive praetium operis tantum, et non servitii, et temporis, si vero alibi domiciliatus moriatur in loco ubi traxit originem de eo non datur spolium, quia non dicitur Advena, quia moritur in loco proprii originis.

Rubrica 29.

DE IURE LEGITIMAE, SEU PORTIONIS PERTINENTIS AD FILIOS RUSTICORUM ET IUVENUM HOMINUM, ET DE HEREDITAMENTO EORUNDEM, SIVE IN VITA SUA, SIVE IN MORTE.

Cap. 1. Item Filii, et Filiae qui sunt Padiansis (alias Patrons) partem de mansis suis in bonis paternis non possunt petere legitimam in bonis immobilibus mansi, sed de aliis omnibus habebunt legitimam, et eidem de filiis Rusticorum qui fuerant Patroni (59) ipsius mansi, si vero praedicti Rustici, vel Rusticae obtulerunt donationem propter nuptias, vel sponsalitiium in manso, tunc filii eorum possunt petere legitimam donationis propter nuptias vel sponsalitiium ab herede ipsius mansi, et obligationem inde factam sibi tradita, sed tamen filii non possunt petere quod terrae, causa dictae obligationis vendantur.

Cap. 2. Item si Rusticus in suo testamento dixerit quod filii hereditentur secundum facultatem Mansi, Filii, et Filiae debent habere omnia mobilia ipsius mansi, et haeres nihil debet habere in ipsis bonis.

Cap. 3. Si vero non sint in ipso Manso aliqua bona mobilia, vel modica haeres tenetur donare annuatim aliquam quantitatem idoneam de expletis, Mansi, quae sibi remanent congrui deductis expensis, et victu ipsius haeredis annuatim et si vix sufficiunt ad victum (60) haeredis Filii de expletis, vel terris ipsius mansi possunt petere, vel habere.

Cap. 4. Nota enim quod si Pater dicat in testamento suo in hereditamento facto uni filiorum volo, et mando quod alii Filii mei habeant de bonis meis lexiam, et haereditamentum iuxta facultates mansi ad cognitionem talium: dic quod hoc casu uno mortuo de talibus filiis, quod Dominus directus suus habet tertiam in bonis, et Dominus facit stimare quantum pertinere potest tali filio mortuo in bonis Patris, et destriata, sive electa filii parte, et lexia Dominus habebit de lexia illa sive bonis tertiam partem, et sic est consuetudo Diocesis Gerundensis.

Cap. 5. Nota quod si Pater in vita sua testamentum fecit, et Filium haeredem instituit, et aliis Filiis etiam in potestate constitutis legatum vel lexiam fecerit, vel eis aliquid destinaverit, quod si antequam Pater moriatur aliqui de (61) illis filiis, vel omnes moriantur quod Dominus habet tertiam partem in illis lexiis, et etiam Ecclesia, si consuetum sit, et idem in muliere si esset proprietaria mansi, sed Dominus non potest tertiam, a Parentibus, sed Filio haereditario cuius est proprietas, ille enim tenetur ad hoc ratione haereditamenti.

Cap. 6. Item est consuetudo huius terrae inter Dominos habentes Mansos, et Personas quod si Rusticus moriatur intestatus superstitibus filiis pluribus quod se apud unum remaneat tota haereditas tenetur componere se Domino suo, et convenire de medio tertio, et medio laudemio cum Dominis possessionum, qui ibi remanent de suis partibus quae ipsis cohaeredibus fratribus suis competere poterant si ipsas partes petere voluissent.

Rubrica 30.

(62) DE LAUDIMIO, TERTIO, FORISCAPIO, ET ALIIS IURIBUS AD DIRECTUM DOMINIUM PERTINENTIBUS⁶⁸

Cap. 1. Consuetudo est, quod res quae tenetur pro Domino directo, et alodiali potest vendi irrequisito Domino nec per hoc cadit in commissum nec etiam propter canonem non solutum per triennium in seculari, nec per biennium in Ecclesia, nec pro quocumque tempore, sed duplicatum census cessatus quae duplicatio est pena loco commissi, habet tamen

68. In rebus Emphyteot. et feudilib. repulsis omnibus consuet. servata est tertia constit. Reg. Petri 3. lib. 4: tit. de Iure Emphyt. et ibi Mier. in 1^a. pte. fol. 165. n. 15.

potestatem Dominus redimenti si vult rem venditam pro illo praetio pro quo est vendita, et datur Domino ab Emptore tertium praetii rigurosi, videlicet de centum quinquaginta solidis 509, sed tamen Dominus de benignitate consuevit dimittere de tertio tertium, et sic de illis 509 levato tertio remanent triginta tres solidi, et octo denarii, et si Do(63)minus habet Baiulum, et fecerit gratiam de tertio debet solvere Emptor Baiulum Baiulo, si vero non fecerit gratiam Dominus de suo tertio debet solvere Baiulum.

Cap. 2. Si res fuerit data, vel permutata titulo haereditamenti, vel alio quocumque titulo lucrativo Emphyteota rem alienet, Dominus non habet Ius retinendi; sed habet inde medium laudemium, et medium tertium, videlicet de centum solidis quinque solidi pro medio laudemio, et viginti quinque solidos pro medio tertio, et sic sunt triginta solidi de centum solidis, et ita secundum magis, et minus, est enim laudemium decima pars de centum tamen illi qui habent Baiulos faciunt eis solvere Baiulum ultra illos dezem solidos laudemii.⁶⁹

Cap. 3. Consuetudo, et observantia fuit et est in Diocesi Gerunden- se quod quando aliquis mansus venditur cum suis terris per Dominum utilem (64) certo praetio, quod Domini directi campanerii habentes terras, et possessiones in ipso manso faciunt stimari terras et possessiones quae pro ipsis tenentur, et deducta tertia parte ipsius stimationis pro honore hominum, et mulierum Emptor dicti mansi habet se convenire de tertio, sive foriscapio de duabus partibus stimatis cum Dominis directis pro quibus terrae praedictae directe tenebantur, et ita fuit pluries iudicatum, et obtentum in contradictorio Iudicio de libro Guillermi Comenge.

Cap. 4. Item servatur quod si filius spurius habet aliquam rem Emphyteoticariam ex donatione Parentum, vel ex legato, vel alio simili titulo Dominus pro quo tenetur non habet modo tertium, vel laudemium, nec aliquid aliud ratione transumptamenti quia venit ipse spurius per rectam lineam.

69. Vide Ripoll. vor. cap. 7. n. 105. Canc. p. 1. cap. 11. n. 40. Peg. de laud. vers. 6. n. 45. et 46.

An in datione Iuris luendi habeat locum fatica negat vilapl. ad Peg. vers. 1. a n. 70. ad 81. pag. 134.

Cap. 5.⁷⁰ Debet scire quod tria sunt Iura consuetudinaria in (65) Cathalonia (nota quae est Lupricato citraquae pertinet Dominis, et ad huc servatur in Diocesi Gerundense): Primum est tertium, et pertinet eis tertium, quando res quae pro Domino tenetur venditur, et est tertium quia si antequam fiat venditio Emphytheota conveniat cum Domino, si res valet trescentum Dominus debet habere centum, si autem fiat venditio antea, tunc Dominus habet medietatem de toto eo quod habuit de re, et hoc ultimum practicatur Gerundae: secundum Ius est medium tertium, et medium laudimium, et pertinet Domino quando res donatur, legatur, vel alias titulo lucrativo in collateralem vel alium penitus extraneum alienatur, et tunc pertinet Domino, pro ratione medii tertii, et medii laudimii ad rationem triginta pro centum, et donantur ... solidi pro libra: Item tertio, habemus laudimium, quod est Decima pars praetii stimulationis rei, quae obligatur spetialiter; sed si impignoratur (66) res, seu pignori tradatur pro tanta quantitate, quod non sit spes, quod eam possit luere, tunc debet solvere foriscapium, ac si vendita expresse fuisset.

Cap. 6. Item sciendum est, quod quando Pater vel Mater dat filiis, vel aliis Descendentibus, vel Ascendentibus per rectam lineam quocumque titulo lucrativo, tunc Dominus non habet aliquod Ius de praedictis; secus est in transversalibus qui illi dicuntur Extranei, et sic Dominus habet Ius sibi competens secundum praedicta.

Item sciendum est quod pro Mulieris corruptae redemptione habet Dominus sicut pro Iuvene homine.

Item de Virgine solum habet duos solidos, et octo denarios, iuxta quod latius continetur in usat. posito supra tit. de statu Hominum §. non cogitur.

Cap. 7. Item est aliud sciendum, quod Dominus non potest compellere Mulierem viduam (67) quod se ab eodem redimat, sed si Domino provocante quod se redimat illa voluerit se redimere, Dominus non potest ab ea exigere nisi tertiam partem bonorum quae habet; si autem ipsa provocaverit eum, tunc Dominus poterit ab ea recipere licite quidquid inde posset habere, quia alias Dominus non compellitur dare viduam redemptioni nisi virum ducat, et si tunc corrupta sit dabit tertiam partem bonorum ut est dictum.

70. Circa hoc cap. 5. et seq. vide Mieres. part. 1. collat. 6. Petr. III in cur Perpinia. seu potius Cervariae super cap. Item ne super laudem n. 34. fol. 388. ubi videtur has ipsas consuetudines adferre, sed non parum immutatas = vide quoque solson. Incarn. laudem. 7. cellul. n. 3. 4. 5. et 6. pag. 65.

Cap. 8. Item est sciendum quod si terra quae tenetur pro alio est in Manso meo infra 30. annos, ille qui eam missit ibi potest illam abstrahere dando mihi pro exita mansi de solido duos denarios, alias lapsis 30. annis non potest abstrahere eam nisi me Domino consentiente, et istud vocatur Ius Bordiae, ut latius habetur supra de Emptione, et venditione.

Cap. 9. Item Nota quod directi Domini habent Ius faticae, seu re(68)tinendi, ita videlicet quod si emphyteota vendat rem sine consensu Domini Dominus intra mensem postquam sciverit, poterit illam sibi retinere pro illo praetio, pro quo vendita fuit, et hoc est verum nisi de consensu expresso Domini talis venditio facta foret.

Cap. 10. Si res Emphyteuticaria dividatur debetur Domino medium tertium, et medium laudimium, si inter Fratres ex legato habentes non interveniente pecunia divisio facta fuerit non debetur, si vero interveniente pecunia vel inter extraneos ipsa divisio rei comunis fiat debetur foriscapium, quia divisio vicem continet emptionis; sed ex divisione quae fit inter cohaeredes testatoris Filios vel liberos ex Iudicio Familiae herciscundae per sententiam Iudicis ex rebus haereditariis emphyteoticariis non debetur laudimium, nec foriscapium aliquod, nec aliud Ius, quia (69) quilibet Iudicio testatoris praesumitur suam partem habuisse.

Cap. 11.⁷¹ Sed si res Emphyteotitaria ex causa transactionis tradatur debetur Domino foriscapium.

Cap. 12. Item si conducatur ad decem annos, vel plus debetur laudimium.

Cap. 13. Item si datur creditori in solutum debetur foriscapium.

Cap. 14. Sed si res vendatur cum fructibus pendentibus unico praetio non solvitur foriscapium de fructibus, sed facta stimulatione fructuum illa deducta de praetio solvitur foriscapium de Consuetudine Gerundense.

Cap. 15.⁷² Item est consuetudo Cathaloniae quod si Pater duos vel tres, vel plures filios habens fecerit testamentum instituens unum ex eis

71. Socarrats ad cap. eod. modo a n. 76. fol. 128. et ad cap. tantum a n. 20. pag. 550.

72. Hoc cap. est conforme dispositioni L. si non sortem 26. §. si centum ff. de indebit. Peguer. de laud. vers. 1. n. 68. Ripoll. var. cap. n. 476. Ant. Fab. in cod. lib. 4.

haerem aliis relinquendo aliquam pecuniae quantitatem, et haeres noluerit aut non habebit unde solvat, vel noluerit dare nummos, et dederit (70) pro parte, et haereditate seu legitima Fratri seu sorori unum castrum, sive Mansum seu Decimam vel censuale, quod sit feudum, et quod Frater, sive soror definiat pecuniae in isto casu Dominus pro quo feudum tenetur potest petere tertium, sive laudimium, hoc est foriscapium, sicut de venditione, quia venditio est licet Instrumentum nomet eam donationem, et de hoc poterit Dominus facere demandam pro quo tenetur immediatae usque ad 30. annos, ab inde vero non, et isto casu illius fratris vel sororis quibus Frater donaverat accipiat firmam directi, vel servitium postquam fuerit feudum sibi confirmatum, ac si expresse Dominus eam sibi laudaret, et si ibi est Dominus maior Castellani medii, aut feudatarii non pertinet ad eos demanda, sed solum modo proximiori, veruntamen si inde tertium vel laudimium, aut foris(71)capium Dominus proximior habet inde recipere duas partes ille pro quo tenetur immediate, et tertia pars inter alios dividetur. Nota quod laudimium est nomen generale, et quandoque sumitur pro foriscapio.

Rubrica 31.

DE IURE BAIULI⁷³

Cap. 1. Quilibet Dominus potest facere suum Baiulum qui pertinet Ius Baiulivi, et qui potes agere, et defendere in Iudicio pro haeredibus Domini sine alio mandato, cum Dominus integraliter foriscapium habuerit Ius Baiulivis remanet in Domino et non in feudatario, sive Emphyteo-

tit. 43. de Iur. emphyt. de fin. 55. per tot. Camill. Borrell. de laud. tit. 35. n. 57. Non tamen debetur laudimium si Pater aut filius haeres pro securitate dotis etc. oppignoraverit aliquam rem ut fructibus potiatu donec et quousque (70) in dote etc. sit satis factum nisi per decem annos fructus persipisset. De hac materia vide Resol. manuscriptas laudemiales de fin. resolut. 6. per tot. vide Ferrer in constit. hac nostra temp. 3. declar. 2. n. 23.

Si oppignoratio facta non sit pro iusto praetio pignoris ut non sit amplius spes litationis non debetur Domino laudimium, secus vero e contrario. Amat. a Ponte trac. de laud. q. 33. et 49. n. 7. Font. tom. 2. decis. 446. n. 13.

Dos aestimata data in fundo aliquo Emphyteotario debetur Domino directo laudimium Font. de pactis claus. 5. glos. 8. part. 13. n. 22. cum ibi citat.

73. Ad hanc materiam vide Socarrat. ad consuet. Catal. pag. 549. et 550. n. 16. cum seqq.

Baiuli de sach quam facultatem habeant: vide xammar rer. Iudic. de fin. 76. per tot. De Baiulo de sach: vide vilap. ad Peg. in annot. ac vers. 4. a n. 103. cum seqq.

ta, sed si Dominus fecerit gratiam Emptori tunc Emptor tenetur solvere Ius Baiulivi dicto Baiulo, et dicitur Ius Baiulivi, los Parells hoc est quia habet Baiulus duos denarios pro solido, et ita tres solidos et quatuor denarios pro libra (72) quantitatis scilicet foriscapii, quod Dominus habuerit, et ita servatur de consuetudine Diocesis nisi forsitan ex privilegio aliud dari observetur.

Cap. 2. Baiulus qui de Baiulia emparata aliquid tangit, et de Iuribus Domini aliquid usurpat amittit Baiuliam de consuetudine Diocesis Gerundensis.

Cap. 3. Baiulus tenetur prestare Domino requirenti fidelitatis Iuramentum, et etiam multi prestant Homagium de consuetudine.

Rubrica 32.

DE REDEMPTIONIBUS HOMINUM, ET MULIERUM, ET DE IURIBUS EARUM,
ET QUI COGANTUR AD REDIMENDUM, ET QUI NON.

Cap. 1. Pro redemptione Hominum masculorum, et Feminarum si Dominus provocaverit non potest exigi ultra tertium bonorum redempti, sed provocatus poterit habere quidquid et quantum poterit inde (73) convenire, sed Dominus cogi non poterit redemptioni dare homines, nisi se ... vel Matrimonium contrahant tunc enim, a masculis, et femenis corruptis poterit habere tertiam partem bonorum mobilium, sed, a virginibus non poterit exigere, nisi duos solidos, et octo denarios; sed si fuerit virgo haeres, vel unica mansi, tunc Dominus non tenetur eam dare redemptioni, et ab unica Filia Iubenis hominis cogi poterit, ut det redemptioni, sed tunc poterit Dominus habere tertium bonorum mobilium pro ut haec latius habentur supra in tit. de statu Hominum ibi non cogitur.

Cap. 2. Domini pro maiori parte in Diocesi Gerundense Filios Hominum incorruptos cum matrimoniis collocantur absolvuntur ab eorum Domino pro duobus solidis, et octo denariis: a corruptis vero, et Masculis habent sicut possunt cum eis convenire, dum tamen ultra tertiam partem non (74) exigant bonorum suorum, et ita de consuetudine generali, ut plurimum observatur, nisi in certis locis ubi per pactum vel loci consuetudinem alias observatur.

Rubrica 33.

DE OPERIBUS LIBERTORUM HOMINUM, ET MULIERUM AD DOMINOS
SUOS PERTINENTIBUS.

Cap. 1. Opera est diurnum offitium quod exhibetur alicui per diem artificialem, et concistit opera in actu personali ut sunt Iovae, Batudae, Podatiae, traginae, et hujusmodi.

Cap. 2. Nota quod pro operibus praeteritis non potest agi nisi ad stimulationem.

Cap. 3. Item Iubenes, Homines, sive sint Masculi, sive Feminae tenentur facere ad requisitionem Domini Instrumentum recognitionis Domini, et promissionis, quod non facient aliquid propter quod Dominus possit eos amittere, et si extra mansum morantur, et inde habent logerium Dominus potest eo cogere, ut faciant ei unum par Gallinarum, vel consimile servitium annuatim, et illum qui steterit pro logerio Dominus potest compellere ut uno anno moretur cum eo.

Rubrica 34.

DE IURE CUGUTIAE.

Cap. 1. Si Rusticus fuit Cugus Domini ratione Cugutiae debet habere tertiam partem omnium bonorum mobilium Rustici, et valorem ipsius tertiae partis debet habere Rusticus, vel eius successor in bonis uxoris Rustici, et soluto matrimonio debet hoc habere Rusticus, vel eius successor.

Rubrica 35.

UT LICEAT DOMINUS CAPERE PROPRIA AUTORITATE HONORES SUOS.

Cap. 1. Item quilibet potest capere Rusticum sive hominem suum solidum, et tenere captum sub tina vel in ferris (76) vel in Biga quod est verum, nisi sint homines de feudo Regio vel locorum Religiosorum.

Rubrica 36.

UT VINEA PUTETUR QUAE DIRECTE TENEATUR.⁷⁴

Cap. 1. Consuetudo est quod si Emphyteota cessaverit per triennium putare vineam quod potest privari per Dominum vinea.

Rubrica 37.

DE SERVITUTIBUS⁷⁵

Cap. 1. Si Fundus meus debeat servitutem fundo tuo eundi, vel du-
cendi fructus illius fundi, tu non potes alios fructus alterius postea empti
inde transire.

Cap. 2. Item quod in vicinis honoribus margines intelliguntur esse
superioris honoris, sed si id non appareat superioritas reputabuntur comunes.

Cap. 3. Questiones terminorum, viarum et aliarum servitutum rea-
lium consueverunt (77)determinari per Iudicem ordinarium, re oculis su-
biecta vocatis partibus simpliciter, et summarie, et sine figura Iudicii, et
sine solemnitate scripturae dummodo sententia proferatur in scriptis ad
rei memoriam.

Rubrica 38.

DE SERVITUTIBUS URBANORUM PRAEDICTORUM.

Cap. 1. Item est consuetudo in Lucernis sive spilleriis positis in pa-
riete privato, vel comuni qui lucem acceperit per ipsas lucernas, quod si
lucernae steterint per triginta annos in pace, et continue quod ipse lucer-
nae non possint claudi à parte adversa.

Cap. 2. Item quod si ille qui habet lucernas non habeat Instrumen-
tum de lucernis, nec aliquam tuitionem 30. annorum, quod si clauserit
eas operando ibi vel alio modo, quod iterum ibi non poterit habere lucernas.

74. Vide Ioseph. Ludou. decis. 22. max. n. 23. L. 13. f. de servit. rust. praed. Cal-
das lib. 4. c. 3. n. 26. Novell. de reb. Ecctae. non alienan.

75. Vide L. ex meo 24. ff. de serv. rust.

(78)

Cap. 3. Item servatur de consuetudine quod si est questio de Lucernis Clausis parietibus, et Ianuis que sunt in honore qui tempus pro alio debet terminari per Mustasaphum Gerundae in civitate Gerundae vel per Ordinarium Iudicem ubi non est Mustasaphus, nisi forte ista questio fuerit posita in manibus Arbitrorum, et haec vera, nisi fuerint opera publica, et generale Interesse rei publicae, et comunitatum civitatis tangentia, quae solum ex privilegio supra positus operum publicorum in civitate.

Rubrica 39.

DE DOTE CAUTA, ET ASSE CURATA RUSTICUS.

Cap. 1. Est autem consuetudo quod Maritus debet assecurare medietatem dotis, et aliquid ultra super possessionibus quas tenet pro directo Dominio, non obstante quod Maritus habet alodia, vel bona mobilia, et hoc verum (79) in Rusticis, secus servatur in Iuvenibus Hominibus, et est verum quod Domini non possunt cogere Rusticos ultra dictam obligationem aliquid assecurare super bonis mobilibus, vel immobilibus Rusticorum, et ratione firmae domini concentientis dictae obligationi habet Dominus duos solidos pro libra quantitatis assecratae, quod Ius vocatur Intra Mansi.

Cap. 2. Nota quod quando res datur stimata in Dotem debetur laudemium Domino, et hoc verum quando fit stimatio, ut faciat venditionem quod presumitur in dubio, secus si solum stimetur, ut sciat quantum valeat, ut habeatur ratio deteriorationis, sed in feudalibus servatur const. curiae Cervariae Incipientis. Item ne super laudemio.

Rubrica 40.

(80) SOLUTO MATRIMONIO QUEMADMODUM DOS PETATUR.

Cap. 1. De consuetudine huius terrae est quod mortuo Marito, uxor Rustici non potest petere dotem dum permittatur res sibi pro dote obligatas possidere, tamen haeres uxoris petere poterit invito haerede Mariti.

Cap. 2. Item quod uxor censeatur post mortem Mariti possidere bona Mariti pro dote, et sponsalitio, et facit fructus suos dummodo fecerit In-

ventarium iuxta constit. Ab aquesta nostra etc. Curiae Perpiniანი volum. 1 const. sub. tit. *dissolt. lo matrimoni.*

Cap. 3. Item quo uxor mortuo viro extantibus liberis in Pupillari aetate non poterit petere dotem sibi solvi⁷⁶ dummodo teneat bona Mariti, et recipiat fructus, et possit vivere competenter de bonis Mariti, vel de iusta (81) negotiatione sua nisi post annum luctus consolaverit ad secundas nuptias.⁷⁷

Cap. 4.⁷⁸ Item si non supersunt Liberi non potest infra annum luctus dotem petere sibi solvi dummodo prestentur alimenta sibi de bonis mariti infra dictum annum, et quod si post annum non fiat sibi solutio, interim recipiat fructus, et tenebit bona quousque sit sibi satisfactum et nihilominus potest petere dotem sibi solvi, nisi fuerit uxor rustici.

Cap. 5. Servatur tamen quod si de haereditate, et bonis Mariti ad manus uxoris pervenerit pecunia de quibus potuerit sibi solvi, fit stimatio dotis pro ratta, et si sufficerent ad solutionem integram totius dotis a modo ipsa uxor non facit fructus suos bonorum haereditatis dicti viri sui vigore dictae constitutionis Ab aquesta nostra salvo tamen si usufructus, a viro in testamento fuerit (82) ei legatus cuius verba, et conditiones iuxta voluntatem testatoris sunt servanda.

Rubrica 41.

DE LUCRO, SEU AUGMENTO NUPTIARUM.⁷⁹

Cap. 1. Est consuetudo, quod alter coniugum convolans ad secundas nuptias tenetur proprietatem lucrorum, et augmenti quae a primitivo coniuge lucratus fuisset, et acquisivisset reservare⁸⁰ liberis illius matrimo-

76. Si ipsa non petat, sed haeres mariti restituat dotem uxori intra annum, an intra annum luctus teneatur alere uxorem, negative consulit. Steph. Bertrand. cons. 309. par. 2.

77. Fallit etiam si maritus leget dotem uxori quia tunc non habet locum dilatio: Angel. in §. sed si uxori Inst. de legati Iass. in 1. post dotem n. 28. ff. solut. matrim.

78. Dos potest integre solvi, etiam si in capitulis expressum esset quod restitueretur eisdem solutionibus quibus recepta fuit: L. attilius ff. de pact. dotal. Bertran. cons. 200. 2. part. Canc. var. 1. cap. 9. n° 7.

79. De superviventia reservanda vide Romag. lib. 2. rubr. 46. n. 42. pag. 322. tondu. par. 1. resol. civ. cap. 46. pag. 95.

80. De sponsalio reservando: Ferrer ad const. Hac nostra temp. 3. decla. 1. n. 151. et 163. pag. 441.

nii, ex quo ipsa lucra pervenerunt, non obstante pacto contrario quod pactum solum habet locum in casu non existentium liberorum tempore obitus dicti convolantis ad secunda vota.

Rubrica 42.

DE TASCHIS, DECIMIS, AGRARIIS ET ALIIS.⁸¹

Cap. 1. Item si aliquis tenuerit terram pro aliquo Domino ad tascham, non potest Invito Domino ibi edificare domos, nec plantare arbores in fructiferas, nec etiam fructiferas, (83) nisi de earum fructibus presertetur tascha.

Et est sciendum quod tascha est undecima mensura, et ideo quando decima, et tascha, et primitia, et calcatura prestantur sic solvitur: Primo solvitur decima quae est decima mensura: secundo solvitur tascha quae est undecima mensura: tertio solvitur primitia quae est medietas decimae, et sic est decima quinta mensura; quarto solvitur calcatura, et mensura calcaturae debet esse eiusdem valoris mensurae, quae est tascha. Idem est in Braciatico quod est similis mensurae taschae. Idem media calcatura est tertia pars mensurae taschae. Item Braciaticum est eiusdem mensurae, et valoris taschae. Item Agraria,⁸² vel terrae media accipiuntur pro taschiis.

Cap. 2.⁸³ Squillata Bladii continet tres quarterias ordeï, et tres avenae, et mediam quarteriam speltae ad mensuram Gerundae.

(84)

Cap. 3.⁸⁴ Per legem etiam superficies ff. qui pot. in pig. habe. Dicimus quod Dominus directus praefertur ecclesiasticae (etiam in id quod sibi debetur pro sepultura) in executione facienda contra bona Debitorum secundo Ecclesia. tertio fabru districtu quanto creditoribus pro ut fuerint priores tempore, et potiores in Iure sed praeditis omnibus praefertur Iudex, scriba, et alii Ministri Curiae.⁸⁵

81. De materia taschali vide cortiada dec. 193. pag. 66. trist. dec. 94. Font. Claus. 4. glos. 20. per tot. et Canc. var. 3. cap. 13. n. 292. et 293.

82. Agraria in dub. quomodo prestentur vide infra tit. de Allod. cap. 3.

83. Bladum quid significet vide Gonzal. tell. ad cap. cum sup. 23. de off. et pot., et ad cap. cum venissent 9. de ret. spoliat. n. 2. et ad cap. 3. de Decim. n. 3.

84. Item in tutore bonis dato pro defentione in executione ut per mieres prima parte fol. 136. col. 2. 17.

85. Item, et parte in eo quod expendit in colligendis Instrumentis, et alias causas necessarias vide Bar. in L. fin. § in computat n. 2. et 3. c. de Iur. deliber.

Rubrica 43.

DE ALLODIIS, ET QUALITER IN DUBIO PRESTARI DEBEANT AGRARIA.

Cap. 1. Alodium est id, quod proprium est, et, a Nēmīne recognoscitur, nisi, a Deo. Est vero alodium quando aliquis aliquas res ut proprias possidet nec pro eis facit vel prestat aliquam Personam, vel servitium licet sub Rege sit tota terra, et appellatur francum alodium. Potest etiam dici francum alodium, licet pro eo fiat Fisco tributum.

(85)

Cap. 2. Item habemus feudum pro quo prestatur servitium, et difert ab Emphyteosi quia feudum magis datur amore, et honore Domini quam lucri. Item in feudo de Iure comuni non succedunt Feminae regulariter, quia servire non possent, sed in alodio, et Emphyteosi sic, scilicet eas operando, vel alias.

Cap. 3. Consuetudo est Diocesis Gerundensis quod habens mansum obstructum ad servitia hominalia, sive ad homines, et Feminas Domino pro quo ipse mansus tenetur non potest habere, nec tenere aliquam possessionem pro alodio, nisi probetur, vel ostendatur quod sit eius alodium, et si dubitetur de agrariis qualia debeant prestari ipsa agraria, debet Iudicari in ea conditione qua solvuntur per ipsum Rusticum de aliis possessionibus quas tenet pro Domino pro quibus minore agraria prestat ipsi Domino.

Rubrica 44.

DE OPERIS NOVI NUNTIATIONE.

Cap. 1. De consuetudine Gerundense in(86)troductum est quod quilibet potest aedificare in suo (non obstante denuntiatione novi operis) facta Iuris firma, et etiam in pariete comuni, dum tamen deponat medietatem, vel ... in expensis factis in dicto pariete.

Cap. 2. Item servatur privilegium civitatis Gerundae indultum, quod si ille qui operatus fuerit iuraverit quod putat operari ad suum directum, et firmaverit ad notitiam sui Iudicis quod deleret ipsum opus si apparet iniustum spatium trium mentium super hoc minime observetur.

Rubrica 45.

DE IURIBUS CASTRORUM TERMINATORUM.

Cap. 1. Castrum dicitur quasi casa-alta seu fortis, et sic est munitum muris vel valle, ut in L. quicumque castrorum cod. de fundis limotroph. lib. 10. et L. 2. ff. ad L. Iul. magest. et consuevit habere Iurisdictionem de Iure comuni ut notat Bartol. in extrav. quoniam tit. qui sint (87) rebel. col. 12. sup. verb. Lombardiæ.

Cap. 2. De consuetudine observata, et obtenta in Diocesi Gerundense Iura castri terminati quae sunt imprescriptibilia de quibus loquitur usat. Hoc quod Iuris est sanctor sunt quatuor, videlicet: Sonum, Cornu, Guaitta, Bada, et opus foranum fortitudinis castrorum; veruntamen si aedifitia contingunt parietibus fortitudinis foraneae, Dominus Castri habet provideri Magistris in logerio, et cibo tantum, quamdiu opus duraverit in ipso pariete, ubi ipsa aedifitia fortitudinis foraneae sunt contigua, et Homines termini ipsius castri cuiuscumque sint Domini,⁸⁶ tenentur eorum sumptibus facere totum aliud opus, et ita fuit de castro de sancto Acisclo, et de castro de Loreto, et de pluribus aliis Iudicatum.

Cap. 3.⁸⁷

Cap. 4.⁸⁸ Item est consuetudo Cathaloniae qua cavetur quod castrum cum suis terminis sit illius vicariae tantum in (88) qua est caput ipsius castri.

Cap. 5. Item est consuetudo, quod si duo vel tres Masoverii, vel Alodiarii franchi erunt infra terminum alicuius castri habet Guerram, seu sperat habere homines masoverii licet sit alodium francum militis vel ecclesiae tenetur operari in muris vallis ante naturalibus, sive ampites, et propugnaculis, sive barbacanas, et arqueriis debent etiam guaytare surgere, et custodire, et excubias facere et exire ad omnem castri sonum, et sequi per universum castri terminum.

§. Et si in sequendo ipse vel aliquid de suo capitur, tenetur capiendi ad deliberationem ipsius, sed non vulneratur, vel necaretur non tenetur

86. Hanc sententiam inserit mieres in 1^a parte fol. 21. n. 40. 41. et 42.

87. *No existe cap. 3 en el manuscrito.*

88. Vide in cur. Reg. Iacob. Gerundae celebr. cap. Item statuimus dictae curiae.

homo ei veruntamen si exiret extra terminos, et caperetur non tenetur homo reddere cum nec suos imo poterit homo eum facere redimi, et res suas, et non poterit excusari alias, a praedictis faciendis (89) licet⁸⁹ dicat quod Mansus suus est ita fortis quod posset se defendi absque adiutorio illius castrī, non tamen tenetur operari domos infra fortalitiū.

§. Sed quid si operatur turrim magnam quae est infra fortalitiū? Credo quod non quia solum tenetur ad opus foraneum fortitudinis ipsius Castrī.

§. Item numquid homines castrī tenebuntur operari cisternam, quam Dominus vult facere intus Castrum: videtur quod sic, quia per cisternam castrum est fortius. Credo tamen contrarium per rationes, et Iura allegata in questione de turri magna. Item quia non tenetur ad aliquam mansionem intus Castrum, nisi ad opus foranum, ut est dictum, et iam alias duplici onere gravarentur quod esse non debet.

Rubrica 46.⁹⁰

Rubrica 47.

QUANDO MANSUS DEVENIT AD BENEVISUM QUALITER DOMINI POSSUNT
IPSUM SIBI ADIUDICARE, ET ALIIS STABILIRE, SEU ALIAS ALIENARE,
AUT SIBI RETINERE.

Cap. 1. Si aliquis Mansus devenerit (90) ad benevisum, Dominus Mansi potest accipere Mansum ad manum suam facto prius processu, cum causae cognitione per Iudicem ipsius Domini ordinarium, et sententia procedente, ats nisi precedente sententia inde lata non censetur ad benevisum devenisse; Et alii Domini pro quibus Rusticus Mansatae tenebat terras, quae deveniunt ad Mansus eorum facto stabilimento Mansatae per Dominum, tunc praedicti Domini pro quibus tenentur praedictae terrae tenentur praedictas terras reddere Rustico stabilito, et inde debent habere medium tertium, et medium laudimium facta comuni stimatione dictarum terrarum, quia ipsi Domini tenentur accipere a Rustico praedictum medium tertium, et laudimium pro rata iuxta valorem denariorum quos habuerit Dominus pro stabilimento mansi Rustico stabilito, (91) si vero terrae manso apropiatae Domino Mansi non sufficiunt ad eius annum Censum, Dominus debet recipere de suis terris annuatim illud quod potest, et resi-

89. Vide. L. turres cod. de operi publ.

90. No existe Rubrica 46 en el manuscrito.

duum quod deficit debet habere pro rata cuiuslibet Dominorum praedictorum tenentium dictas terras.

§. tunc autem dicitur Mansus devenire ad benevissum cum nullus successor apparet, atque ille succedit.

Cap. 2. Item est consuetudo quod si mansus meus devenerit ad me propter defectum Personarum, et Ego stabilio dictum Mansum alii, quod cui stabilio non tenetur, nec ipse Mansus ad debita, quae debeat Praedecessor, et hoc si inde feci processum, et Mansus fuit mihi sententialiter adiudicatus. L. vel igitur ff. de pignoribus.

Cap. 3. Nota quod usus, consuetudo, et observantia est huius terrae, quod si in aliquo Manso deficiunt tenetores, et ob hoc Dominus Mansi debet dare sive stabilire ipsum alicui (92) quod eo casu omnes possessiones quae fuerant depertinentiis dicti Mansi tornantur ad ipsum Mansum, ac acquiruntur illi cui stabilitur noviter, licet aliquae terrae teneantur per unum vel plures Dominos, et potius Ius habet ille novus tenetor in ipsis quam ille, vel illi quibus dictae terrae fuerunt stabilitae, nisi ipsas terras per 30. annos possederint pacifice, et hoc verum est si tamen Dominus maior non possit habere, vel invenire de suo manso homines, nisi demum tornata, vel reserva tali terra in ipso manso, atque si sine hoc invenire posset Dominus, vel invenirentur Personae quae facerent suae pro terris, quae iam sunt in tali manso tempore stabilimenti, hoc casu consuetudo non vindicat sibi locum, vel nisi ipse Dominus firmasset, vel aliquid pro exita mansi habuisset de possessione, quae pro ipso Domino tenebatur, quia hoc casu Iuri suo (93) videtur renuntiasset.

Rubrica 48.

DE IURE HASTAE FISCALIS ET DATA CURRITORIBUS SUBHASTANTIBUS

Cap. 1. Consuetudo est, quo si Curia pro executione Iustitiae faciat vendere aliquam rem immobilem, et aliquis infra 30. dies qui dantur de more ad subhastandum dicat vel offerat in ipsa re certum praetium, si infra proximos decem dies Curia fecerit ei tradi hastam Fiscalem, et si peterit possessionem ipsius rei quod compellitur rem emere, et praetium solvere, aliter lapsis dictis terminis non, et ita fuit pluries Iudicatum.

Cap. 2. Item servatur de consuetudine quod si cui data est hasta fiscalis, quousque Instrumentum de ipsa venditione firmatum fuerit po-

test similiter ponere, et nominare alium emptorem loco sui, dum tamen Idoneum, qui praetium solvat, et deponat, et illi tali tenebitur curia facere, et firmare venditionis Ins(94)trumentum, et tradere possessionem rei venditae.

Rubrica 49.

DE DELATORIBUS, ET DENUNTIATORIBUS CRIMINUM,
ET DE SONO EMISSO

Cap. 1. Observatur de consuetudine, usu, et stilo Notariorum Curiarum civitatis, et Diocesis Gerundensis quod Iniuriati, verberati, vulnerati, et etiam, ii quibus furtum, vel aliud fore factum fuerit illatum, vel sequutum, habet, et tenetur infra decem dies denunciare crimem malefictium, seu fore factum huiusmodi curiae seculari intra cuius Iurisdictionem fuerit perpetratum, vel perpetrata, alias incidunt in penam 10. librarum, a die comissi criminis computandos iam ats, a quocumque fuerit facta denuntiatio de praedictis.

§. Item si sonus fuerit emissus de viafos, homines congregati non audent inde recedere sine licentia Curiae sub poena centum solidorum.

Rubrica 50.

(95) DE HOSTE, ET CAVALCATA, LATINE DE PEDITATU
ET EQUITATU.

Cap. 1. Omnes homines Civitatis, et vicariae Gerundae cuiuscumque sint Domini de consuetudine tenentur ire ad exercitium, hostes, et Cavalcatas, et ad sonum emissum de viafos, et pacis, et treguae, et usatici Princeps namque nec non teneantur exire ad appellitum omnes, etiam si fuerint clerici coniugati, nisi ats ex privilegio Regio ab antiquo fuerint privilegiati, quibus tamen ipsa privilegia fuerint observata videlicet sicut sunt, homines Comandarum Sti. Ioannis Hyerosolimitani, et Homines Abbatiae Balneolarum, et Monasterii monialium Sti. Danielis Gerundae.

Cap. 2. Item quod aliquis Homo, qui sit aetatis 70. annorum, vel qui infirmetur, vel mulieres viduae, vel Pupilli non tenentur ire, nec mittere in exercitu, veruntamen si da(96)retur redemptio pro exercitu tenetur quilibet eorum contribuere partem suam.

§. Item sexagenarius excusatur a Pugna de Consuetudine.

Rubrica 51.

DE APELLITU SIVE DESO DE VIA FORA.

Cap. 1. Nota quod apellitus est (sicut de consuetudine fuit Interpretatum) sonum de via fora, qui emititur ex ab rupto, vel exequitur absque vexillo extra formam processus soni emissi, et ideo privilegiato quod non teneantur ire ad apellitum sicut videtur in aliquibus privilegiis contineri non tenentur ire ad sonum, nec solvere in compositione quae fit pro tali sonu, et ita fuit antiquitus iudicatum.

Cap. 2. Ad exercitium pro executione soni emissi sacramentalis non tenentur exire, nisi qui ad illius regulae observantiam se Iuramento aut alias adstringerunt secundum formam privilegii Regii inde concessi, salvis privilegiatis, (97) et exemptis, ut in ipso privilegio continetur.

Rubrica 52.

DE TALEA, ET DAMNO DATO.

Cap. 1. Servatur de consuetudine quod si aliquis in campo, vinea, vel horto, vel aliis possessionibus animalia alicuius in malefitio quod vulgariter dicitur ta-la reperietur, seu invenerit potest ipsa animalia capere, et tandiu retinere donec in damno, et banno fuerit sibi a Dominis Animalium satisfactum.

Cap. 2. Generali consuetudine cavetur quod licitum sit cuilibet, ut si invenerit animalia aratoria, sive quaelibet alia in suo malefitio, quod vulgariter dicitur tala ea capere potest, et tandiu tenere donec sibi cautum fuerit, et satisfactum a Dominis Animalium.

Rubrica 53.

DE IURE FISCI, ET UT PRO POENIS, ET DEBITIS FISCALIBUS, ET SALARIIS CURIARUM FIAT PROMPTA EXECUTIO.

Cap. 1. Est consuetudo Generalis (98) huius terrae, quod pro poenis et debitis Fiscalibus fit prompta, et rigurosa executio in Personis, et bonis Debitorum apellatione cessante, et haec consuetudo iuvatur, per. L. et

publicarum necessitatum cod. quorum appellat. non recip. et hoc verum ubi per confessionem, aut ats legitime constat de debito ats captis pignoribus non litigatur, sed lata sententia Fiscus non appellat.

Cap. 2. Pari modo et forma de antiqua consuetudine servatur quod pro salariis Iudicum, Officialium, Advocatorum, Procuratorum, et scriptorum Iudicialium, ac etiam probis tractis in ipsis salariis fit prompta executio in bonis litigantium, non admissa Iuris firma, et apellatione refecta, sed eo ipso quod per acta, aut ats legitime constat de salariis, tamquam de re Iudicata fit prompta executio, ut est dictum, et (99) a cancellaria regia quotidie emanant pro iis litterae executoriae in quibus dicitur quod fiat executio tamquam pro debito fiscali cum dignus sit mercenarius mercede sua.

Rubrica 54.

DE GUIDATICO VICTUALIUM.

Cap. 1. Usantia est Curiarum Gerundae favore Reipublicae observata, quod quicumque portaverit, et immisserit victualia intus Ipsam civitatem est ipso facto guidatus cum Animalibus, et aliis rebus suis stando, et redeundo.

Haec tamen usantia, est hodie per ordinarios officialium Curiae Regiae certo modo limitata, ut apparet in registris curiae ipsius.

Rubrica 55.

DE STAT QUOD PONITUR IN MARGINE INSTRUMENTI.

Cap. 1. Si venditionis Instrumentum in quo fuerit appositum (100) in margine notae stat pro cancellando, et absolvendo per aliquem ex contrahentibus, vel alio tertio resolvatur, et cancelletur Instrumentum debetur Domino pro quo res quae venditur tenetur medium tertium licet venditio plene non fuerit sortita effectum.

Rubrica 56.

DE IURAMENTO, ET HOMAGIO FIDELITATIS.

Cap. 1. Homo alicuius tenetur prestare sacramentum, et homagium Fidelitatis Domino Castri ubi moratur, in quo Dominus Castri habet Iurisdictionem hostem vel Cavalcatam.

Rubrica 57.

DE FUNDO DOTALI.

Cap. 1. Item quod Fundus dotalis potest alienari dummodo uxor iuret, quia tenetur servare Iuramentum.

Rubrica 58.

DE MANULEUTIS

Cap. 1. Item quod vicarius, et Ba(101)iulus, et alii officiales non debent aliquem tenere captum, qui velit indonee firmare ius vel manulevare se idonee nisi pro crimine Homicidii vel alio crimine de quo meretur Iustitiam corporalem.

Rubrica 59.

DE ARMIS

Cap. 1. Item quod illi qui intrant in Civitatem, vel exeunt cum armis non incidunt in Bannis prohibitionis armorum.

Rubrica 60.

DE EXECUTIONE, ET VENDITIONE RERUM IMMOBILIIUM.

Cap. 1. Item quod Curia donat sex menses pro vendendis honoribus debitoris, qui iurat se non habere res mobiles de quibus creditori possit satisfacere.

Rubrica 61.

DE IURAMENTO CALUMNIAE.

Cap. 1. Item est consuetudo quod in causis ubi petitur sacramentum calumniae prestari, si (102) causa est inter Dominum, et Rusticum, quod vassallus sive Rusticus non sit solidus, et affocatus ipsius Domini debet iurare de calumnia, et non Dominus, aliter uterque iurat excepto Fisco, qui non iurat de calumnia, sed tenetur respondere per suam legalitatem.

Rubrica 62.

DE SAGIONIBUS.⁹¹

Cap. 1. Item quod in citationibus, et assignationibus, et aliis intimationibus per Curiam faciendis statur relationi unius sagionis, vel Nuntii Iurati dummodo reperiat scriptum in registris vel actis curiae quae relatio habet fieri infra decem dies.

Rubrica 63.

DE CIVIBUS, ET INCOLIS.

Cap. 1. Item quod quicumque forensis qui steterint in Gerunda per unum annum, et unum diem habetur pro cive, et non potest peti, a Domino de cuius Dominio fuit oriundus (103) nisi si homagii, et solidantiae prius prestiterit, vel infra annum praedictum.

Rubrica 64.

DE INIURIIS.

Cap. 1. Item quod si aliquis qui fecerit Iniuriam corporalem civi Gerundae non potest guidari per aliquem officialem quod veniat vel stet Gerundae nisi firmasset ibi de iure vel Iniuriatus consentiret.

91. Si refert Chirographarius, et Nuntius neget Reum fuisse citatum cui stabilitur, et credetur, et quid si Reus neget: vide Ioann. milleum in pract. crim. verbo citatus.

Rubrica 65.

DE MOLENDINIS

Cap. 1. Item quod quilibet civis, vel habitator Gerundae potest molere Bladum suum ubicumque voluerint exceptis moneriis, Flaqueriis, et tudeis qui debent molere ad molendina regalia.

Rubrica 66.

DE COMERTIIS, ET MERCATORIBUS.

Cap. 1. Item quod aliquis Curritor non sit Mercator illarum mercium de quibus erit Cur(104)ritor nec de Ipsis mercibus teneat in domo sua.

Rubrica 67.

UT UNUS CURIALIUM NON SE INTROMITAT DE OFFITIIS ALIORUM.

Cap. 1.⁹² Item quod Notarii, et Scriptores Iurati Curiarum non intromitant se de officio Iudicandi, advocandi, et procurandi in Iuditiis.

Cap. 2. Item quod Carcerarius non potest esse Procurator, Iudex, vel Inquisitor.

Rubrica 68.

AD LEGEM CORNELIAM DE SICARIIS.

Cap. 1. De consuetudine Cathaloniae L. 21. qui cum telo C. ad. L. Cornel. de sic. quo ad infligendam poenam mortis seu mutilationis non servatur in Cathalonia quidquid cencerit L. cornel. de sicar. non propositum solum, sed eventus quod ad inflictionem poenarum debent singulariter attendere. Et Ideo Dn^a Maria Regina Aragonum (105) Primogenita Castellae coniux, et locum tenens Generalis Domini Alfonsi Regii Aragonum in causa Agressionis, seu combatimenti Domorum vallis quae ducta

⁹². Concordat L. 2. C. de execut., et exact. lib. 12. Iasson. cons. 229. vide const. 15. lib. 4. tit. 13. de Nottar. y *Escribans*.

fuit in Regia Audientia inter vicarium, et Iudicem, et Procuratorem Fiscalem Domini Regis ex una parte, et Iuratos vallis de Corneliano parte ex altera Barcinonae die 27. septembris anno a nativitate Domini 1421. definitive sententiavit, et declaravit cognitionem, sive exercitium Iurisdictionis dictae vallis quantum ad aggestionem domorum cum armis, et eos qui armati sunt, seu ats aliquem, vel aliquos cum armis, mente, et proposito deliberato aggrediuntur dum tamen mors inde non fuerit sequuta, vel vulnera inflictata, ad Baiulum dictae villae pertinere, et non addictum vicarium, vel alios officiales. Idem declaravit Dominus Rex super Iurisdictione de Balneolis.

Rubrica 69.

(106) DE HOSTAGIIS, ET OBLIGATIONIBUS RUSTICORUM.

Cap. 1. Si Rusticus Iuraverit tenere Hostagium creditori sine consensu Domini poterit a Domino Compelli ut exeat ab Hostagio, et tenat mansum affocatum, quia illud Iuramentum non poterat praeiudicare priori iuri Domini sui, sine cuius consensu iuraverit. Interim tamen debet tenere hostagia, et servare iuramentum suum, nisi Dominus suus postquam scriverit contradixerit.

Sed servatur de consuetudine quod si Rustici pro debitis suis, vel alienis se obligant in Personis et bonis fit in eis executio per Curiam, etiam Domini tali obligationi non concenserint salva tamen proprietate in Iuribus Mansatae Domino competentibus in quibus nullatenus praeiudicatur Domino, et ita fuit servatum in executione, et non fuit visum contrarium observari, et practicari.

Rubrica 70.

(107) DE OBLIGATIONE AD POENAM TERTII.

Cap. 1. Et tamen consuetudo quod pro obligatione ad poenam tertii quis non capitur, nisi fuerit facta talis obligatio, seu scriptura tertii in Curia Regia privilegiata, et sunt Curiae Regiae Gerundae, Bisulduni, et Curia Vicarii Barcinonae in factis ad poenam tertii quis non capitur in Persona Domini Regis, licet ipsi Barones, vel aliis in suis Iurisdictionibus capiant de facto, et malé quia est contra generales constitutiones Cathaloniae.

Rubrica 71.

DE FERIS.

Cap. 1. Ferae messium de consuetudine Gerundense incipiunt prima Iunii, et durant usque ad festum B. Margaritae, quae est die 20. mensis Iulii. Finium praedictae consuetudines.

Laus Deo.

+

INDEX ANTECEDENTIUM CONSUECUDINUM

A

De Apellationibus fol.	28
De Allodiis, et qualiter indub. prestari deb. agraria	84
De Apellitu, sibe deso de via fora	96
De Armis	101
Ad L.Corneliam de Sicar	104

B

C

De Cautione expensar	21
De contractu Emphyteotico feudali, et Censuali	39
De Calumniae Iuramento	101
De Cibibus, et Incolis	102
De Comertiis, et Mercator	103

D

De Dilationibus	23
De Deposito, et Comodato	32
De Dote, et donat. propt. nupt	48
De Dote Cauta, et assecurata Rusticis	78
De Delatoribus, et denuncia- toribus	94

E

De Empara	19
De Emptione, et vendit.	33
De Executione, et venditione bonorum immobilium	101

F

De foro competenti	21
De feudo honorato	43
De fundo dotali	100
De feriis	107

G

De Guidatico victualium	99
-----------------------------------	----

H

De Hominibus propriis, ats de statu hominum	9
De Hoste et Cavalcata	95
De Hostagiis, et obligationibus Rusticorum	106

I

De Iuribus personal. a Rust. et Iubenib	3
De Iuditiis, et firm. Iuris	18
De Iure iurando	27
De Iurib. legitimae etc.	58
De Iure Baiuli	71
De Iure Cugutiae	75
De Iurib. Castror. terminat	86
De Iure Hastae Ficalis	93
De Iure Fisci et ut pro poena etc.	97
De Iuramento, et Homagio fi- delitatis	100
De Iniuriis	103

L	
De Libellis	22
De locato, et conducto	38
De laudemio, tertio etc.	62
De lucro seu augmento nuptiali	82

M	
De Manuleutis	100
De Molendinis	103

N	
De Novi operis nuntiatione .	85

O	
De operib. Libertor	74
De obligatione ad poenam tertii	107

P	
De Probatio, et edendo	25
De Prescriptionibus	27
De Praebendis, et arrendamen- to etc.	30
De Probationibus ats de Prae- sumptionibus etc.	26

Q	
Quando Mansus devenit ad benebissum etc.	89

R	
De Rebus Ecctes. alienandis etc.	31

De Re taschali, et censuali .	42
De redempt. Homin. et Mulier	72

S	
De sequestro, et empara ...	24
De successione ab Intestat.	51
De Sepulturis	57
De servitut. urban. Praed. .	77
De soluto matrim. quemad etc.	80
De sagionibus	102
De servitutibus	76
De stat quod poenitur etc.	99

T	
De tempore dato citatis qui morantur extra Civitat. ..	23
De testament., et ultimis vo- luntatibus	49
De testamento sacramentali	51
De taschiis, Decimis, Agrariis etc.	82
De talea et damno dato ...	97

U	
Ut liceat Dominis capere pro- pria autoritate honores suos	75
Ut vinea putetur etc.	76
Ut unus curialium non se in- tromitat etc.	104

X

Y

Z

*Declaracion y explicacion de varios terminos antiguos que en los anteceden-
dentes manuscritos se reparan relativos, a los señores Directos, Hombres prop-
rios, Adscripticios, Inquilinos, Colonos etc. y a los derechos y obligaciones
de cada uno de ellos.*

1. *Aunque la Agricultura en tiempos muy antiguos fue de grande esti-
macion carol. sigon. de antiquit. Iur. Rom. lib. 6. cap. 6. Plin. Natur.
Histor. lib. 19. cap. 1. et 2. Revat. cum opin. de privil. Rustic. lib. 1.
solorzan. de Iur. Indiar. lib. 1. cap. 7. n. 14. Como mas conveniente entre
todas las artes de la republica, Aristotel. polit. 7. cap. 4. tiraquel de Nobil.
cap. 32. hasta enzalzarla Marco Tulio Ciceron de senect. con decir que de
las artes que rinden ganancia es la mejor, mas fecunda, mas dulce, y digna
de qualquier hombre libre, y en otra parte pro Rocio apunta, que nuestros
mayores de una debil, y minima Republica nos la dexaron floreciente; cuy-
dando igualmente los Emperadores de la Agricultura, que de la Guerra Plin.
lib. 18. cap. 3 et 6. et in paneg. troyan. Femosin. in cap. 1. de serv.
non ordin. quest. 1. n. 14.*

2. *Pero despues llegó, a muy miserable estado en tiempo de los Roma-
nos por los motivos que expressan Columel. de Rustic. in praefat. Amaya
ad l. 29. Col. de Decurion. n. 1. y por esso les fué preciso valerse de los
esclavos, y Personas condicionales para la labranza. Marco Barro de Re Rus-
tic. lib. 1. cap. 17. Brisson. lib. 2. select. cap. 9. Iusto. Lipsi. lib. 2. elect.
cap. 15. Marcel. ad Sueton. cap. 8. n. 6. connan. tom. 2. cap. 10. Femo-
sin. in dict. cap. 1. de Serv. non ord. quest. 1. n. 40. Amaya ad dict.
l. 29. cod. de Decur. n. 1.*

3. *De lo que nació una muchedumbre de Labradores de diferente condi-
cion segun el texto de la L. servos. 12. cod. de Agric. lib. 11. la glosa,
y DD. sobre esse titulo: olib. de act. part. 2. lib. 1. cap. 14. n. 66., y
los unos eran esclavos, como se ve en los textos de la L. si quis Inquilinus
112. ff. de legat. 1. L. quaessitum 12. §. Alphenus L. si mancipiae, et
tot. tit. ff. de fund. inst. L. quemadmodum 7. cod. de Agric. lib. 11.
y lo refiere Castillo Ramirez de leg. Reg. §. 34. n. 1. y los otros eran libres,
pero con libertad condicionada, y havia de varias condiciones. speculat. tit.
de feud. §. ult. Marquilles in usatico Placitum. renat. de Iurisd. Andí.
lib. 1. cap. 30. numero 1.*

4. *De forma que de esta ultima especie havia unos que se llamaban Ad-
scripticios a causa que con escritura se obligaban a cultivar algunas tierras
para siempre habitar en ellas sin alejar su habitacion por ningun modo, ni*

abandonar la cultura, y pagar ciertos redditos de los Predios, y de estos hablan la Ley cum scimus cod. de Agric. L. cum satis L. colonos cod. eod. L. 2. cod. in quibus causis coloni lib. 11. L. quicumque cod. de re milit. L. 12. L. quisquis 16. L. si quis. 20. L. tubemus 37. cod. de Episcop. et cler. y lo refieren Cobar. rub. in cap. quamvis pactum 2. part. §. 1. de pact. lib. 6. Garcia toletan in rubr. cod. de Agric. Velasq. de Iur. Emphyt. part. 1. quest. 33. n. 3. Baeza de Inope debit. cap. 2. n. 40. Amazeva de potest. in se ipsum cap. 17. n. 23. Donel. Comment. 2. cap. 9. thomas sanchez de matrim. lib. 7. quest. 19. n. 1.

5. *Otros se llamaban Censitos los quales se discribian en los libros censuarios con los Predios, que havian de cultivar, y pagar los tributos. L. 4. L. cum scimus 21. cod. de Agric.; et censit. L. 2. cod. in quibus causis coloni velazq. de Iur. emphiit. part. 1. quest. 32. n. 5. Anton Faber. in Papin. tit. 5. part. 2. illat. 7. Amaya ad dict. l. 29. cod. de Decurion. n. 6. Ferosin. in dist. cap. 1. de servis. non ord. quest. 1. n. 44.*

6. *Otros se llamaban Colonos Perpetuos que eran los que fingiendose Invalidos o enfermos mendigaban, y probandoles sus fingimientos se hacian perpetuos colonos para el cultivo de las tierras L. unica cod. de mendicant. valid. lib. 11. Garcia toletan. in ead. rubr. et in rubr. de Agric. et censit. n. 5. velazq. de Iur. emphiit. dict. cap. 37. n. 2.*

7. *Otros eran Conditionales que se obligaban a la Labranza por 30. años en cuja concequencia eran vinculados a la obligacion de la perpetua Cultura. L. Agricolorum 19. L. litibus 20. L. 21. §. L. 23. cod. de Agric. et censit. lib. 11. L. eum 6. cod. de fundo rei priu. lib. 11. Gracia toletan. ubi supra n. 6. y estos propriamente se llamaban colonos Isidor. Hispalen. lib. 6. origin. cap. 4. m. varron lib. 1. de re Rustic. cap. 17. D. Nicolau de castro exercit. 1. n. 29. salvian. lib. 5. de provident. Dei, y de estos habla el cap. 34. de las costumbres de Cataluña sub. tit. de Feus. et Postats. Socarrats in cap. Homagium n. 7.*

8. *Se llamaban otros Inquilinos los quales tambien se obligaban perpetuamente a trabajar las tierras, pero podian habitar en otras partes, y cultivar por si, ó por otros L. possessionum 11. cod. comm. utriusque Iudic. glos. in L. 1. et in l. definimus cod. de Agricol. et censit. Garcia toletan. ubi supra n. 7. Amaya ad dict. L. 29. de Decurion. n. 7.*

9. *Otros se llamaban Originarios y eran los Hijos que nacia de los Adscripticios, y estos eran obligados a la misma perpetua agricultura, y habitacion de sus Padres. L. definimus L. cum scimus L. ne diutius cod. de Agric. et censit. L. tubemus 14. cod. sacrosant. Eccles. Azor. Instit. moral. part. 2. lib. 2. cap. 32. quest. 4. menoch. de retinend. posses. remed. 3. n.º 116. suarez de censur. disp. 91. sect. 3. n. 15. Barbos. in can. qui*

autem 11. distinct 14. n. 1. velasq. de Iur. Emphiit. quest. 37. n. 15., y se llamaban tales porque eran obnoxius a la perpetua labranza por razón del origen de sus Padres, Velazq. loc. cit. covarrub. in cap. quamvis pactum 2. part. § 1. n. 1. Ferosin. ubi sup. quest. 1. n. 38. D. Nicolas de castro ubi sup. n. 28. Gregor lopez in L. 89. tit. 18. part. 3. Marquilles in usatico placitum.

10. *Otros finalmente se llamaban de Mansada, a los quales los Dueños les entregaban las masias con pactos annuos de obras serviles sugetandose á la Jurisdiccion del señor de la Masia.* Albarot in proem. Feud vers. sunt praeterea speculator tit. de feudis §. quoniam n. 38. Bersicons. 155. n. 22. Renart. Chopin. de leg. lib. 1. cap. 30. Avendaño de cen. cap. 12. n. 1. Garcia de expens. cap. 9. n. 52. Larrea alleg. Fiscal. decis. 44. n. 8.

11. *Aunque los referidos Labradores tenían los diferentes nombres, que tengo expresados, pero, a todos se les adeptaba el de Adscripticios, y este era el principal según los textos de la l. si quis Presb. 20. cod. de episc. de Cleric. L. qui cumq. 10. cod. de re milit. L. 1. cod. de tiron. lib. 12. l. 6. et 18. cod. de Agric. Amaya ad dici. l. 29. n. 97. Anton Peres, et ad dict. tit. cod. de Agric. Ferosin. in dict. cap. 1. quest. 1. de servit. non ordinan. n. 45. connan. comen. 2. cap. 10. Gonzal. in cap. 3. de inmunit. Eccles. n. 6. Petrus Gregor. sintag. Lib. 18. cap. 23.*

12. *Y el motivo de apellidarse Adscripticios era porque estaban escritos con obligacion de la Labranza de la tierra sin poderse apartar de su obligacion segun la L. colono 15. cod. de Agric. y los AA. citados numº. 4. por cuia causa se llamaban miembros de la misma tierra L. cum satis cod. eod. y porcion del fundo L. tubemus 14. cod. de sacrosant. Eccles. tiraquel: de retract. consang. §. 1. glos. 7. numº. 119. Brunnaman. in dict. 1. tubemus Callist. Ramir. de leg. Reg. §. 34. n. 2. Solorsan de Indiar. gubern. lib. 1. cap. 3. n. 27. y le computaban entre los inmuebles Dn. Nicolas de Castro Exert. 1. n. 38. ibi: quasi membra quedam, et viscera possessionum quamvis natura rei disiuncta, et separata intellectu tamen iuris coherentia Ferosin. dict. quest. 1. n. 50. ibi: Adscriptitium esse fundi portionem inter immobilia computari, quia, et si naturaliter sit distinctum corpus a fundo est tamen pars instrumentalis ipsius fundi Anton. Pichard. in §. sed aliquando n. 2. instit. de usucap.*

13. *Aunque el uso de estos Labradores escritos empezó en tiempo del Emperador Constantino el Magno, como notó Barb. de Benef. lib. 2. cap. 10. Y fué introducido por los Romanos segun advirtió D. Nicolás de Castro exercit. 1. n. 22. Pero pasó despues el mismo uso a muchos Reynos, y Provincias baxo empero de diferentes nombres speculator tit. de feud. §. quoniam Baro de Benef. cap. 10. Castro exercit. 1. n. 35. solorsan. de Indiar.*

gubern. lib. 1. cap. 3. *En Italia, y en el Ducado de Milán se apellidaban Mensarios assi como en otras Provincias* Hombres de Mensata Velasq. quest. 37. n. fin. *En Saboya, y en otras partes taliabiles* Faber in Iurisp. tit. 2. princ. 2. illat. 7. *En Germania* Hombres propios. Huzan in trac. de Hom. prop. Gail. de pignor. observ. 8. Hering. de fideius. cap. 7. a n. 317: solorzan loco sub. cit. n. 35. *En Francia* mano muerta. Velazq. cap. 37. n. 19. Castillo Ramir. §. 33. n. 5. §. 34. n. 12. in fin. Oliba de Iur. Fisci. cap. 7. n. 6. *En Aragon* vassallos de servitud. Reg. sesse. decis. 36. et 37. n. 21. Ramires de leg. Reg. §. 32. n. 4. et 31. solorzan. cap. 3. n. 36. *En el Perú* Ianaconas. *Y en el Mexico* Naborios, Solorsan cap. 3. n. 3.

14. *Pero en Cathaluña se llamaban Hombres Proprios (como en Germania)* Calic. in usat. Quis viderit col. 4. ibi: Vassalti nomine comprehenditur non solum homo propius, et solidus sive Adscriptus; et in Usat. Placitare n. 5. et 7. Marquill in cod. Usat. socarr. in cap. si aliquis n. 28. 30, et 31. ibi: homines proprii solidi seu Adscriptitii⁹³ canc. part. 3. cap. 1. n. 184. ibi: Et alius est Emphiiteuta qui est proprietarius in Manso, et dicitur apud aliquos Homo de mansata ut nota Cassaneus in consuet. Burgund. rub. 9. n. 4. et apud nos Homo proprius, qui honori se addixit, de quibus loquitur rub. de Agric. et censitis lib. 11. cod. et tit. Murilegulis, et tit. de fabricen, et L. unica cod. de colonis thracen. eod. lib. et in Iur. nostro tit. de Homens propriis. Franc. solsona de capibreu. part. 71. ibi: Isti homines proprii de Iure civili vocantur Adscriptitii, et de istis habes cod. de Agric. et censit. l. diutius lib. 11.

15. *O bien se llamaban Rusticos o Pageses de ramensa, o redempcion habiendo la costumbre de redimirse.* Marquilles in usat. de rebus, et in usat placitum fol. 75. ibi: Et hitales in Cathalonia vocantur Homines de redemptione ubi scilicet redimi consueverunt. et ibi: tu dicas quod Adscriptitius, sive homo de redemptione sufficit etc. et in usat. de instalis Oliva de Iur. Fisci cap. 9. num. 18. ibi: Origo Papensi de Redimentia quos lex civilis Romanorum vocat Adscriptitios etc: et ibi: Quorum Iurium multa sunt reformata per Alphonsum IV. in constit. Item commemorans tit. de Homens propriis in quo antiqua Iura collocantur de Hominebus propriis colonis Adscriptitiis Calist. Ramir. de leg. Regia 34. n. 2. ibi: Ac in Principatu Cathaloniae in regione quae vocatur Ampurdan vassalli illi Nobilium, qui vulgo dicebantur de Remensa, quorum tam dura conditio per sententiam arbitralem a Rege nostro Catholico latam die 21 Aprilis anno Domini 1486. indesuetudinem habiit Dn. Ioan solorzan. de Indiar. gubern. dict. cap. 3. n. 34. ibi: Aliorum similium vassallorum neminit qui

93. *Corregimos la lectura Adscriptitii del manuscrito.*

in Principatu Cathaloniae dicuntur de Remensa Zurita Annal. Aragon. lib. 20. cap. 52.

16. *Cuía costumbre de redimir era en todo el Obispado de Gerona (en cuios limites se halla la Masia de que se trata) en el obispado de Vique, y en el de Barcelona hasta el Rio de Llobregat conforme es texto expresso* in cap. habito de Homagio 35. in commemorationibus Petri Alberti sub. tit. de feus. y Postats. Mieres collat 2. cap. 35. n. 1. et 7. ibi: quia presumptio est quod fit de Mansata, quia omnes Rustici habitantes trans flumen Lupricati in aliquo Castro praesumuntur ad stricti gleve attenta generali consuetudine nisi evidenter probetur contrarium Hyeronimi de Zurita in Annal. Aragon. dict. lib. 20. cap. 52. ibi: *y que estes eran Hombres de Remensa que havia en Cathaluña la vieja*, et ibi: Por el nombre bien se dexa entender que debian ser de mucha gravesa áquellas que llamaban malas costumbres, pues no se podian eximir de aquellas sino rescatandose, y redimiendose, como esclavos, y de aquella redempcion dixeron en Cathaluña Remensa.

17. *Estos Hombres propios, o Rusticos de Remensa eran, de tres clases segun las constituciones* 1. 2. 3. y 4. tit. de Hombres propios los unos eran Pageses Mayores, ó Mansatos los quales tenian masia, y la cultivaban con un par de Bueyes. Marquilles in usat. de aliis namque col. 3., y *el manso ó Masia era la Rural habitacion del Rustico*, Despuiol in Repertor. verbo. castrum; Y debia el manso tener tantas possessiones quantas se necesitaban en un año para arar dos Bueyes. Glos. in cap. 1. de cens. Marquil. in dict. usat. fol. 158. Cassaneus cons. 18. n. 21. Borrell. de Magist. edit. lib. 4. cap. 9. a n. 36. Iul. capon. discep. 61. a n. 8.

18. *Otros eran menores que se llamaban Borderios, o Massoneros. porque tenian un manso pequeño, ó bien una quarta parte de masia, que se llamaba Pernata* Marquil. in dict. usat. fol. 159., *o bien que tenian la mitad de una masia*. Despuiol in repert. verb. castrum. miercolum 4 cap. 23. socarr. cap. habito n. 40.

19. *Otros se llamaban Exios, o Evedarios, o Hombres Jovenes, los quales no tenian masia ni parte de ella para el señor, si solamente su Persona* Mier. Collat. 11. cap. 3. n. 36. et 37. y eran los mismos hijos, y la prole de los Hombres propios, y Adscripticios, y se llamaban originarios segun los AA. citados n. 11. Y estos hijos se hacian Hombres propios o Adscripticios no solamente por el derecho (comun como dexo probado) si tambien por el municipal que es el cap. 35. sub. tit. de feus. y Postats ibi: Homens solius qui no son cavallers son aixi estrets a sos señors que llurs fills son homens de llurs señors aixique no poden fer Matrimoni, né dels masos partir, e

si ho fan convenient es ques reheman. y lo refiere largamente socarr. in dict. cap. habito n. 8.

20. *Estos Hombres propios tuvieron su origen en Cathaluña en tiempos muy antiguos, y mucho antes que los Feudatarios, y Emphiteotas, pues los havia en tiempo que era ocupada de los Sarracenos:* Oliva de accion part. 1. lib. 3. a n. 22. y aun les havia antes en tiempo de los Godos (que entraron a España cerca el año 404. como refiere Oliva dict. cap. 3. n. 1. et cap. 2. n. 4.) y se colige de que el derecho de los Godos no era extraño del de los Romanos. Oliva dict. cap. 3. n. 61. *Si que el de aquellos era emulo de estos,* Oroscius ad. l. Ius Gentium n. 1. ff. de Iust., et Iur. Ramírez de leg. Reg. §. 27. n. 14. Zaavedra in Corona Gothica, et Austriaca Cap. 15. Higer ad coronicam Luir. prad. anno 610. ibi: Quod Reges Gothorum coronarentur, et ungerentur id faciebant ad imitationem Constantinopolitanorum Imperatorum quorum omnes actiones tam in Ecclesiasticis imitabantur; *Y de otras gentes no suetas a los Romanos lo refiere Baro de Benef. lib. 2. cap. 6. ibi: ut taceam eas gentes quae dicto audientes Romanis numquam fuere, leges tamen, moresque eorum sine ultro ob Magestatem famamque Imperii ascivisse.*

21. *A mas que en Cathaluña, y restante de esta Peninsula, mientras fué dominada de los Emperadores Romanos fué observado el derecho Romano hasta que los Godos ocuparon la España cerca el año 404 en tiempo de Honorio V. Emperador como advierte Oliva de action. part. 1. lib. 3. cap. 2. a n. 3. et cap. 4. n. 46. y por la misma razon afirma Baro de Benef. dict. lib. 2. cap. 6. que llegó su Patria de la misma Republica Romana ibi: ex Republica Romana in nostram venisse confecturam habeo quod illa antiquior sit, et tota Gallia, Britaniaque olim Romanis paruerit: id quod ex nostris annualibus constat. Y que en tiempo de que reynaron los Emperadores Romanos, fuessen ya introducidos dichos Hombres propios, queda provado a n.º 2. y lo expresa Antonio Capiic. decis 168. n. 2.: ibi: secundum est tempus a quo Imperatores regnaverunt, et similiter hoc tempore alia subiectorum species introducta fuit, qui dicebantur Homines alterius, poterat enim quis alterius homo efici perpactum, et conventionem, ut dicit Speculator in tit. de feud. §. 2. vers. primo etc. Viene que en los Reynos de Castilla no fueron conocidos otros Hombres propios Gregor. Lopez in l. 2. tit. 18. part. 4. covarrub. ubi supra. Garcia toletan. in dict. rubr. n. 13. et in rubr. cod. in quibus causis coloni n. 7. Ferosin in dict. cap. 2. de servis non ordin. quest. 1. n. 13. solorsan. dict. cap. 2. n. 61. Navar. cons. 1. tit. de constit. n. 83. Barbos. ad L. 2. cod. de prescrip. n. 192.*

22. *Estos Hombres propios, e Adstricticios se constituian de dos mane-*

ras: primeramente por la prescripcion de 30. años, esto es que por semejante transcurso de tiempo cultivassen las tierras con successiva habitacion en la masia, pues entonzes ellos, y su posteridad quedaban obligados a la perpetua Cultura como se infiere de los textos in L. 5. et 6. et L. 14. lib. 19. L. cum satis cod. de Agric. et censit. l. 1. cod. de Praed. thamiac. l. 1. cod. de colon. Palestin. cap. multorum de Iudich. ibi: tamen quia colendis ter- ris eorum diutius adfecerunt cap. 34. consuet. Cathal. sub. tit. de feus. y postats. ubi socarrats n. 7. Marquil. in usat. Placitum vers. Quero 10. Petrus Gregor. Partit. Iur. canon. lib. 3. tit. 2. Cap. 4. Garcia toletan. ubi supra n. 6. solorsan dict. lib. 1. cap. 3. n. 20. et 27.

23. *Secundariamente con publica escritura con la qual prometian no dexar perpetuamente la habitacion de la masia, y cultivo de las tierras, y confessavan ser Hombres propios, y Adscripticios* L. cum scimus 22. cod. de Agric. Marquil. in dict. usat. plactum vers. quero 10. socarrats in cap. licet de Iure Roman. n. 1. et 25. et in cap. nullus 36. n. 14. Petrus Gregor. dict. cap. 4. Brunneinan, ad dict. l. 22. cod. de Agric. Garcia toletan. ad dict. rubr. n. 3. et 14. Camil. Borrel. in Reg. Cathol. prestan. cap. 64. n. 39. solorsan. dict. cap. 3. numº 23. y en Cathaluña se expresa en el texto dict. cap. 35. consuet. Cathalon. sub. tit. de feus. y postats ubi socarr. n. 10. ibi dict. quod istud, et de rigore Iuris civilis, hic vero Iure consuetudinario fuit introductum quod liber homo per pactiones cum interventu scripturae se constituat scriptitium, et sic per istud Ius consuetudinarium tamquam posterius derogatum est ipsi Iuri communi requirenti binas scripturas etc. y lo mismo Solsona in stilo capibreviandi sub rubr. forma Instrumenti quo quis se constituit.

24. *Las Causales de constituirse estos Hombres propios, y Adscripticios tuvieron su origen en algunas partes, porque siendo presos en la Guerra se obligaban a los expresados servicios con el consentimiento de los soberanos introduciendolo assi la costumbre.* Solorzan dict. lib. 1. cap. 3. n. 64. Callist. Ramir. de lege Regia dict. §. 32. o porque siendo condenados por algunos delitos por pacto se hacian Hombres propios Speculator tit. de feud. §. 2. Capiic. decis. 168. n. 2 o porque libremente mediante el precio que se convenia se sugetaban a otra condicion servil. Capiic. ibidem n. 2. Fermo- sin. dict. quest. 1. num. 42. o porque siendo Pobres acceptaban para alimentarse las posesiones con los referidos pactos. Nicol. de Castro dict. exercit. 1. n. 29. o porque gravados con mucho es alieno, o con el peso de los tributos se entregaban a la referida servitud Af. lic. ad constit. Reg. Civil. lib. 3. rubr. 2. Valasc. dict. quest. 37. a 9. o porque siendo como eran divididos los bienes raizes con grande desigualdad. Y que los Possehedores no podian por si cultivarles todos, y los que no tenian raizes perecian de hambre, pareció

por la precision conveniente conceder en Emphyteusis muchos fundos con la obligacion de ser hombres propios, o Adscripticios perpetuamente ellos, y su posteridad. Faber in Iurisp. Papinian. tit. 5. pr. 2. illat. 7. Callist. Ramir. dict. §. 34. num. 1. Y aunque refieren otra razon. Oliva de action. part. 1. lib. 3. numº. 37. socar. in dict. cap. Item in princ. Pero se han de entender de las servitudes, y tributos que los Hombres propios contribuian en tiempo de los sarracenos, como se colige de lo que escribe Zurita Annal. Aragon. lib. 20 cap. 52.

25. Los referidos Hombres propios o Adscripticios aunque realmente eran libres, pero eran de tal condicion, y limitada libertad, que una vez constituidos, no podian apartarse, si que eran precisados a aplicarse a la perpetua Cultura y habian siempre de habitar en la Masia l. coloni. 15. cod. de Agric. et censit. l. omnes 6. cod. eod. ibi: omnes omnino fugitivos Adscripticios colonos vel Inquilinos sine ullo sexus muneris, conditionisque discrimine ad antiquos penates ubi censiti atque educati, natiq; sunt Proventiis Presidentes redire compellant Amaya ad dict. l. 29. n. 15. Ferosin. dict. quest. 1. n. 38. constit. 2. 3. et 5. tit. de homens propriis, Marquil. in usat. bonum usatic. Col. 1. Mier. collat. 2. cap. 25. Despuiol in repertor. verbo homo solidus; oliva de action. par. 2. cap. 1. numº 184. Canc. par. 3. dict. cap. 1. n. 184. Callist. Ramirez § 23. n. 31. et 32. solorzan dict. cap. 3. num. 20. et 44. Grivel. decis. 137.

26. No podian aspirar a otro oficio, ni ministerio, aunque fuese la militia dict. l. quemadmodum 7. l. omnes profugi. 8. l. litibus 20. cod. de Agric. et Censit. l. 1. cod. de colon. Palestin. l. 1. cod. de colon. tharcen. l. Cura Privilegi cod. qui milit. posto. lib. 12. cap. 3. ubi Abbas de immunit. Ecctes. solorzan. dict. cap. 3. n. 20. No podian tonsurarse, ni promoverse a sagrados ordenes invitos los Dueños l. quisquis 16. cod. de Episc. et Cleric. ibi: quisquis census fuerit adnotatus, invito agri. Dominio temperet ab omni clericatu. l. Iubemus 36. et authent. Adscripticios cod. eod. can. generalis etiam 12. distinct. 54. can. si quis 7. distinct. 55. Nobel. 123. cap. 17. (si no que huviesse precedido Caucion idonea de convenirse con los señores por pretexto de redempcion segun la Constit. 154. de la Provincia tarragonense subtit. de servis non ordin. lib. 1. Marquil. in usat. de reb. col. 1. Mier. collat. 2. cap. 25. n. 8. socarr. in cap. licet. 33. en 24. Donel comment. lib. 2. Cap. 9. lit. V. Petrus Gregor. Partition. Iuris Canon. lib. 3. tit. 2. cap. 4. Brunneman. ad dict. l. Iubemus 37. cod. de Episc. et Cleric. Ferosin. in rubric. de servis non ordinan. quest. 1. a n. 7. Gonzalez in cap. 2. eod. n. 15.) No podian hazerse Religiosos, ni ser recibidos en Monasterio alguno. Petrus Gregor. part. Iur. canon. lib. 3. tit. 2. cap. 4. Brunneman. ad l. 37. cod. de Episc. et Cleric.: y aunque

su Matrimonio era valido invito el Domino. pero no se libravan de la servitud Adscripticia l. fin. cod. Agric. et censit. Marquil. in usat. placitum vers. quero 11. socarr. in cap. licet 33. n. 24. Fermosin. in cap. 1. de servis non ordin quest. 1. a n. 12. Amaya ad dict. l. 29. cod. de decur. n. 24.

27. *No solamente sugetavan los Hombres propios, y Adscripticios, a los Dueños las fortunas, y bienes, si tambien sus Personas.* Specular. tit. de feud. §. Quoniam vers. 17. Iason. de feud. col. 31. socarr. in cap. si aliquis n. 1. Camil. Borrell. de Reg. Cathol. prestan. cap. 64. n. 29. Castell. Ramir. dict. §. 34. n. 3. ibi: Non fortunas suas tantum, sed etiam Personas Patronis adficiabant, a quibus bona propria tenere fatebantur parati in omni eorum obsequio non in Gallia tantum, sed etiam in Orbe Romano quasi eorum bona peculiararia essent. Guirb. de succes. feudal. prelude. 1. n. 10. *En tal forma que sin Juez y Juizio podia el Domino tratar á su alvedrio al Rustico, o Adscripticio segun las Constit. 4. 5. 7. y 11.* tit. de Pau. y treva Calicius in usat. placitare n. 7. ibi: Imo etiam sine Iudicio poterit eum ad libitum tractare, et bona eiusdem in Curia Cervariae §. Ibidem, et hoc Iure fori non Iure poli; hoc autem de Iure Cathaloniae, secus de Iure Romano ut in l. cod. in quibus causis etc. Idem Calicius de pace et tregua dub. 5. vers. 11. Marquil. in dict. usat. Pacitare ibi: cum etiam Dominus possit ipsum sine causa male tractare canc. part. 3. cap. 5. n. 84. ibi: vel quia ofensus est homo suus proprius solidus, quem potuit in Persona, et bonis male tractare.

28. *Assimismo eran obligados a varios tributos, servicios, y derechos, a los Dueños, de los quales se numeran muchos en otra Real Arbitral sentencia que hizo el Señor Rey Don Fernando el Catholico sub tit. de Homens propis vol. 2. constit. Cathaloniae, y las refieren nuestros Practicos singularmente* Oliva de action. part. 1. lib. 3. in §. Rei presequendae num. 8. et in §. quaedam a num. 15. y *no solo estos Hombres propios les tienen los laycos si tambien las Iglesias, y los Monasterios assi en Cathaluña como en otras partes.* Socarr. in cap. habito num. 41. Gonzalez in Cap. Iudicatum 3. de immunit. Eccles. n.º 3. y *no es mucho al passo que el derecho Pontificio lo aprobaba como queda referido.*

29. *Las Masias o propiedades que adquirian los Hombres propios que daban sugetas a los muchos derechos de hombres propios, que eran: El primero la Redimensa, o Redempcion personal, por la qual se daba la tercera parte de los bienes muebles, o aquello que el Domino y hombre proprio se convenian. El segundo intestia por el qual el Domino conseguia la tercera parte de los bienes muebles del hombre proprio que moria ab Intestato. Exorquia por el qual el Domino tenia la tercera parte de los bienes muebles del Pagense que moria sin liberos. El quarto Cugutia por el qual el Domino tenia la*

tercera parte de los Axovares. El quinto Arcia por el qual se devia cierta parte de los Bienes al Domino quando el Manso se quemaba por culpa del Hombre propio. El sexto la firma coacta de Esponsalicios por el qual se pagaba laudemio a los Dominos. Y aun se debian muchos otros derechos en este Principado que refieren los AA. singularmente Solsona in stilo capibrev. pag. 71. Oliva de action. part. lib. 3. ad §. quaedam, a numº. 15. Y los Hombres propios de las Iglesias eran obligados, a otras servitudes unas personales como comidas, oblaciones, y otras assimismo Reales llamados Bladum Dei, Denarium cerei, lumen vigiliale, Bladum Monachiae segun Mieres in consuet. Gerund. tit. de Iur. Ecctes. tam personal. qual real, a Rustic. et a Iuven. Homin.

30. *Unos, y otros se llamaban malos usos y tuvieron origen en el tiempo de la general calamidad de España como lo refieren Oliva loc. citat. numº. 19. Solsona ubi supra. y subsistian todavia en el año 1418. pues no se quitaron hasta el tiempo del Señor Rey Don Fernando con la sentencia Arbitral que fué proferida en 21. de Abril 1486. y se halla en el segundo volumen de las constituciones, y colocada baxo el tit. de Hombres propios.*

Estas noticias se han sacado de un Memorial en derecho que trabajaron los Magnificos DD. Romá, y Romá y Font Abogados de la Ciudad de Barcelona en respuesta de la duda que la Real sala del Noble señor D.º Ignacio de Rius del Consejo de su Magestad dió en la causa que seguia el egregio Conde de Solterra, contra los consortes Estevan, y Elisabet Espigol, y Bonay, en autos de Francisco Gualsa Notarium.